

Møte for lukkede dører, Stortinget 23. april 1915

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 23. april 1915 kl. 10.00.

Præsident: Årstad.

Dagsorden:

Fortsat behandling av

Indstilling fra militærkomiteen om ekstraordinære bevilgninger til hæren (tillæg 4 til indst. S. X).

Præsidenten: Præsidenten gaar utfra, at de, som hadde adgang til det hemmelige møte igaar, ogsaa gis adgang idag.

Ramm: Forsvarsdepartementets chef begyndte sit foredrag igaar under den almindelige debat med at uttale erkjendelsen av, at den proposition, som her var fremlagt, var fremlagt ikke paa en ret maate, og han indrømmede, at der burde være fremlagt 2 propositioner, en hemmelig og en offentlig. Nu ja, det er jo godt og vel, at man erkjender sine feil. Men det hadde været heldigere og mere hensynsfuldt, om det var gjort paa et tidligere tidspunkt, og jeg tror, at den utvei var antydnet for forsvarsdepartementets chef, men da avvist allerede paa et noksaa tidlig tidspunkt. Nu, jeg skal ikke gaa mere ind paa det. Det hadde igaar været anledning til at rette paa det, og der blev gjort et forsøk paa det fra forsvarsdepartementets chefs side. Men venstres fører fandt jo ikke, at det var heldig, og han fremsatte et forslag om, at det hele skulde behandles for lukkede døre, og det blev besluttet. Jeg beklager det høilig.

Hvad angaar den proposition, som nu foreligger, vil jeg uttale, at det maa være klart for enhver og var klart allerede i august ifjor, da krigstilstanden var indtraadt rundt omkring os, at der maatte foretas noget ekstraordinært for at hævde vort rikes neutralitet og for i tilfælde at forsvare os, og Stortinget stillede ogsaa et betydelig beløp til regjeringens disposition. Disse midler gjøres der rede for i st.medd. nr. 10, og den kommer jo til behandling senere. Idet denne behandling forberedes av en kombineret komite, budgetkomiteen og militærkomiteen, forsterket med høires og socialisternes førere her i Stortinget, skal jeg naturligvis ikke komme ind paa den her. Men jeg nævner det, fordi det er klart, at ved behandlingen av de anskaffelser og de saker, som omhandles i st.prp. nr. 26, maa man ha st.medd. nr. 10 for øie, fordi det er det samme maal, som ligger til grund for begge propositioner. I st.medd. nr. 10 omtales mange ting, som kun er begyndelse paa ting, som man har maattet fortsætte med nu. Jeg for mit vedkommende er av den opfatning, at situationen omkring os og rundt om i Europa endnu er vanskelig og kanskje vanskeligere, end den nogensinde har været for os. Jeg tror derfor, at enhver,

som vil hævde vort rikes nøytralitet, maa erkjende, at de ting, som er foreslaat i store træk av departementet her i St.prp. nr. 26, forsaavidt angaar anskaffelser baade av materiel og andet, har været nødvendige, og jeg vil som medlem av komiteen uttale, at jeg har gaat til behandling av denne sak helt saklig, uten politiske hensyn. Jeg har gaat ut fra, at den, som har det første ansvar her, er regjeringen og først og fremst forsvarsministeren, og jeg har da ment, at man ogsaa maa stille sig lojalt likeoverfor denne regjering og denne chef og la ham faa det, som han anser nødvendig. Ut fra det utgangspunkt har jeg handlet i komiteen. Jeg har gaat med paa alt, som han har forlangt, forsaavidt som det kan skaffes, forsaavidt som departementschefen selv har sagt, at det kan skaffes, og det er naturligvis det aller meste. Men der er i propositionen ting, som der begjæres bevilgning til, men som departementet selv sier ikke kan skaffes nu, ikke førend efter krigen. Jeg nævner f.eks. stort skyts, som skal skaffes fra Tyskland. Der har departementschefen oplyst, at det ikke kan skaffes før et aar, efterat krigen er slut. Da mener jeg, det godt kan utstaa med bevilgningen. Jeg har, som det blev paapekt her igaar, lagt til grund for min stilling til saken, hvad der er fremholdt av departementet selv i begyndelsen av propositionen, idet den tar sigte paa, som det staar, at faa avhjulpet de mangler, som viser sig mest følelige ved krigsopsætning. Jeg har ikke fundet at jeg som ikke sakkyndig har hat den opgave at granske, hvorvidt det, som han har forlangt, er nødvendig eller ikke; men jeg har gaat ut fra det synspunkt altsaa først og fremst, hvorvidt det kan skaffes under denne krise eller ialfald i rimelig tid efter denne krises antagelige slutning, i det mindste paa et tidligere tidspunkt end det, som departementet har gaat ut fra, naar det har forlangt ting, som det selv mener ikke kan skaffes førend et aar, efterat krigen er slut. Hvad organisationerne angaar, har jeg ogsaa gaat ut fra, at disse maa behandles under den samme synsvinkel, nemlig ogsaa under den synsvinkel, at de kan styrke forsvaret, gjøre os mere beredte i tilfælde av krig. Komiteen har i sin indstilling anført, at den i sin almindelighet vil ha uttalt, at organisationsforandringer under den forhaandenværende situation bør søkes mest mulig undgaat. Denne almindelige betragtning har jeg sluttet mig til. Jeg har ment, at under disse kritiske tider faar de militære gaa med den grad, de har, og med den løn, de har. Kun hvor jeg har maattet erkjende, at organisationsforandringen har været nødvendig for at styrke, som det heter, hærens krigsberedskap, der har jeg gaat med paa den; men forøvrig har jeg ment, det faar utstaa til roligere tider. Og jeg kan ikke, trods departementets chefs forsikring her igaar, komme fra, at der her er gjort forsøk paa at faa fremmet organisationer under tryk av situationen, kan jeg si. F.eks. den første post: Omorganisation av generalstabten. Der har departementet foreslaat en omorganisation paa grundlag av,

at man har for litet folk i generalstaben. Nu ja, det er naturligvis en ting, som jeg ikke kan uttale mig noget bestemt om; men naar jeg ser det forslag, som foreligger, og ser, at resultatet av det, som foreslaaes, vil bli, at man faar en mand mindre, end man nu har, kan jeg ikke forstaa, at dette er tilstrækkelig grundlag for nogen omorganisation. Og som man vil ha set av indstillingen, vil dette forslag, hvis det gaar igjennem, medføre betydelige utgifter, ikke alene det beløp, som er opført her, som er det beløp, som maa utredes i første budgetaar, men det vil trække efter sig foruten det, som vil komme igjen hvert aar, betydelige andre beløp. Jeg skal ikke gaa i detalj; men jeg vil her ha uttalt mig om mit syn paa saken og det princip, jeg har lagt til grund for sakens behandling. Jeg vil ogsaa tilføie, at med hensyn til de poster, som jeg i komiteen ut fra dette syn har maattet stemme imot, er jeg ogsaa villig til at gaa med paa dem, forsaavidt det her kan gives tilsagn fra departementschefen gaaende ut paa, at ogsaa disse ting kan skaffes i en rimelig fremtid. Forsaavidt vil jeg stille mig fuldt loyal likeoverfor regjeringen. Men hvis ikke et saadant tilsagn kan skaffes, hvis det fremdeles skal staa fast, at dette materiel, jeg her spesielt sigter til, ikke kan skaffes før et aar, efterat krigen er slut, maa jeg fastholde mit standpunkt. Jeg har fundet at ville gjøre disse almindelige bemerkninger under den almindelige debat.

Gausdal: Min stilling til denne sak er i korte ord angit i indstillingen, side 2, første og anden spalte. Det, som veier mest for mig her, er, om vi i saa pengeknappe tider, i saa finansielt vanskelige tider som nu ikke har raad til at benytte saa mange penger, som her foreslaaes, naar vi ikke har nogensomhelst sikkerhet for nytten og nødvendigheten av disse pengers anvendelse. For at komme til klarhet over det, stillet jeg under debatten om hærbudgettet en forespørsel til forsvarsministeren. Besvarelsen av den blev hindret ved præsidentens indgripen, idet han mente, at besvarelsen av den ikke kunde foregaa for aapne døre. Jeg vilde derfor ønske meget idag at faa besvaret det spørsmål; for efter den debat, vi hadde igaar, og efter de opplysninger, som forsvarsministeren da gav om "Berlin"-affæren, fik jeg uvilkaarlig det indtryk, at der ingen plan, ingen sikkerhet, ingen praktisk kyndighet er i, hvad der gjøres, og at det er saa, at man, efterhvert som katastroferne indtræder, forandrer reglementerne eller foretar foranstaltningerne, altsaa ikke paa forhaand for at hindre ulykken, men efterpaa, naar ulykken er skedd, sættes iværk, hvad som skulde hindre den. Det var for at bringe det spørsmål paa det rene, at jeg under hærdebatten spurte statsraaden: Har man planerne færdige, har man ordrene liggende for de og de tilfælde, som eventuelt kan indtræde? Hvad nytter det, at vi bevilger millioner, at vi kjøper ammunition og kanoner, og hvad nytter det, at vi

sætter op befal og avdelinger, naar ingen i landet vet, hvorledes vi skal bruke det? Forsvarsministeren sa igaar meget klart og greit: Vi har intet kjendskap til dette, for vi har ikke været oppe i noget saadant; vi har ikke været oppe i nogen krig eller i nogen krænkelse av nøytraliteten; det blir ukjendte veie at gaa paa praktisk set. Men derfor er det nødvendig ikke alene for landet, men ogsaa for denne forsamling at faa vite, hvorledes forsvarsdepartementet har sine saker i orden. Det kunde ikke besvares. Jeg haaber, at det idag maa bli besvaret. Jeg staar her med følelsen av, at det er i det blaa. Man skal først prøve sig frem, hvad man skal gjøre; men da er det for sent. Dette er uttalelser ogsaa utfra militært syn. Forsvarsministeren sa i sin tale igaar, at der var utkastet tanker og hentydninger, som gik i retning av, at nu vilde forsvarsministeren benytte leiligheten til at mele militaristernes kake ordentlig. Ja, man faar uvilkaarlig det indtryk, og jeg antar, at naar forsvarsministeren kom med den uttalelse saaledes paa forhaand uten foranledning, var det, fordi han hadde en sterk følelse av, at det nu gjaldt at mele sin kake paa forhaand under den situation, som er; ti den kan jo tjene til noget av hvert. Det viser ogsaa alle de forelæg, vi har faat iaar, at slagordet er fundet. Det gaar igjen i alle de forelæg, vi faar fra forsvarsdepartementet, hvor det heter omtrent uavladelig: Det gjælder under den forhaandenværende krigspolitiske situation at avhjelpe de mest følelige mangler for krigsopsætningen. Det er et uttrykk, som man finder igjen i alle dokumenter, og gaar man igjennem proposition nr. 26 og forsøker at finde ut, om de forslag, som der er fremme, virkelig tjener til at avhjelpe de mest følelige mangler fremkaldt ved den krigspolitiske situation, saa kommer man til et noksaa rart resultat. Jeg kunde ogsaa finde beviser i andre forslag, men jeg skal henholde mig til proposition nr. 26. Den første post er omordning av generalstaben. Det blev sagt igaar, at krigen kunde være der hvert øieblik. Jeg vet da ikke, om en omordning av generalstaben var særdeles heldig for situationen. Det ser saadan ut, for naar man ser efter, hvad der foreslaas, saa foreslaas der væsentlig høiere løn og høiere titler, men jeg kan ikke tænke mig, at de folk, som sitter i generalstaben, blir saa meget dygtigere, klokere og modigere, fordi om de faar en høiere titel og en høiere grad og en litt større løn. Naar vi læser historien, saa ser man, at man i fortiden gik den omvendte vei, ialfald Napoleon. Han brukte først at gi dem graden, efterat de hadde vist sin dygtighet, men det gaar igjen omtrent i alle forslag, at man kan ikke vente at faa dygtige folk, hvis man ikke gir dem den og den grad og den og den titel. Det er et gammelt ord - det er vist et spøkefuldt uttrykk - som siger, at den Herren gir embedet, gir han ogsaa visdommen til at bestyre det. Saa har vi post 2, oprettelse av befal i 6te brigade. Jeg vet ikke, at det gaar an at tro, at om opprettes stillingen saa skabes ogsaa personen. Hvis man ser efter i

propositionen, saa vil man se, at den foranstaltning kan ventes færdig i 1919. Ja, jeg vet ikke, om den krigspolitiske situation varer saa længe, det er vel ikke nogen, som vet det, men at den nuværende situation skulde kræve den opsætning, skulde synes litet rimelig. Saa staar der blandt andet: utvidelse av skytebanerne paa eksercerpladsene. Er det ogsaa en foranstaltning, som i øieblikkets nød skulde hjelpe os? Der staar: 80.000 kroner til utbedring av skytebanerne paa eksercerpladsene. Har det aktuel værdi i et øieblik, naar landet staar i fare? "Landvernet, befalets deltagelse i regimentssamling". Ja, jeg vet ikke, om der blir holdt regimentssamling, før den kritiske situation indtræffer. Det høres ogsaa litt problematisk ut. Der staar i den samme proposition: omregulering av distriktsingeniørchefsstillingen, teknisk undervisningsmateriel til fæstningsartilleriets underofficersskole, kraftanlæg ved Raufoss patronfabrik o.s.v., alderstillæg og pensioner. Det forekommer mig, naar man læser igjennem denne proposition, at der er den samme planløshet og den samme ubestemthet, som vi fik bevis for i "Berlin"-affæren og rømmingen deroppe i Hommelvikken, man vet ikke, hvad det egentlig er som kræves, man vet ikke egentlig, hvad det er, som skal gjøres, man gjør et hop til høire og et til venstre og forsøker at træffe noget, og saa slaar man sig til taals. Der er planløshet i det hele. Det hadde været paa god tid, om man dengang hadde tat og overveiet rigtig grundig, hvad det var, som burde gjøres og ikke burde gjøres; at der var plan og orden i det hele, det skulde synes naturlig. Var det nogetsteds, der skulde kræves plan og orden, maatte det være i militærvæsenet, men saaledes som budgetterne og sakerne foreligger, staar det for mig saa, at der er ikke noget sted i hele vor administration, hvor der er saadan planløshet og ubestemthet som netop i den militære administration. Forsvarsministeren sa igaar, at vi skulde bøie os for fagkundskaben og sakkundskaben, vi andre skulde ikke ha lov at ha nogen mening om disse rent fagmilitære spørsmål. Ja, hvorledes staar det til med det? Den, som sitter i militærkomiteen, faar et litet begrep om det. Brigadechefen har en opfatning, den kommanderende general har en anden, generalstaben har en tredje, og statsraaden har en fjerde. Hvilken av disse militære fagfolk skal saa lægmænd holde sig til? Jeg fik ogsaa igaar av statsraadens tale et litet indblik i, hvad jeg før har forstaat om selve statsraadens fagkyndighet. Han sa her, at han hadde i 3 aar arbeidet med Hortens befæstning. Ja, det er vistnok saa. Han hadde vist i 3 aar arbeidet med Hortens befæstning. Da var statsraaden av den opfatning, at en frontalspærring ute i Kristianiafjorden gik ikke an, og paa grund av hans syn paa saken blev den foranstaltning hemmet i 3 aar. Nu blev han statsraad. Hvad foreslog han? Han foreslog frontalspærring, som han har været imot i 3 aar. Det er fagkundskaper! Det gir ikke mig stor tillid til den slags

fagkundskap. Det er forsvarsministerens fagkundskap! Jeg fulgte statsraadens meddelelser igaar om utgifterne ved neutralitetsvernet, og jeg syntes, at det regnskap, som der blev lagt frem for os, vidnet ialfald ikke om fagkyndighet i regnskapsvæsen. Han fortalte os, hvorledes disse 15 millioner var anvendt. Han sa, at til hæren gik 900000 kroner den første maaned og senere 700000 pr. maaned og til flaaen 500000. Det er nu 8 maaneder, siden den første mobilisering fandt sted, og vi kan slaa væk de 200000 og si bare 700000 pr. maaned til hæren. Det blir 5600000, og saa blir det 4 millioner til flaaen. Det blir 9600000. Han fik det til 6 1/2, og saa hadde han brukt 8400000, sa han, til anskaffelser. Saa stod der igjen 2200000. 6 og 8 er 14, men endnu hadde han 2200000 igjen. Det er ogsaa et rart regnestykke. Men saa fortalte han straks efterpaa, at næsten 3 millioner er brukt til anskaffelse av korn, og da var der faktisk ingen millioner igjen. Det var tvertimot en underballanse av 2 millioner. Men hadde han regnet riktig, altsaa ikke 6 1/2 men 9 1/2, som der virkelig var gaat med til neutralitetsvernet, og nær 8 1/2 til anskaffelser, da har vi 18 millioner kroner, og saa kommer 3 millioner til korn. Det blir 21 millioner. Det blir ikke 15 millioner, men det blir 21 efter de opgaver, statsraaden gav igaar. Men han fik dog sine 15 millioner. Den sagkyndighet har jeg heller ikke særdeles meget tilovers for. Det var ogsaa et andet punkt, jeg vilde berøre. Statsraaden undskyldte sig med, at forelæggene var ufuldkomne, og tok skylden paa sig igaar, og han skyldte paa, at han har hat det saa frygtelig travelt i forsvarsdepartementet paa grund av de mange og vanskelige saker, som nu har ligget fore. Men det gav atter et nyt vidnesbyrd for, hvad jeg tror at ha fremholdt her idag. Dette her er i fredens dage, faar jeg si, det er ialfald fred her i landet, og vi har bare mobilisert en liten del av vor hær. Hvorledes vilde det gaa i departementet, hvis det virkelig skulde være krig, hvis hele armeen skulde sættes paa feltfot og hele flaaen være i kamp, hvorledes vilde statsraaden da greie sakerne i forsvarsdepartementet, naar det nu er saa overlæsset, at han ikke kan gjøre sine saker ordentlig fra sig? Det gir mig heller ikke nogen tillid til det styret, som er i forsvarsdepartementet, og det gir mig kun et yderligere bevis for, at jeg staar paa den rigtige side, naar jeg ikke vil anvende flere penge paa den konto.

Til slutning er jeg nødt til at gaa et bitte litet gran utenom saken og jeg haaber, jeg faar tilladelse til det. Der har i de sidste dage været talt meget om Stortingets værdighet, og præsidenten har brukt klubben for at verne om denne værdighet. Jeg er enig i, at det bør ske, og at der bør vernes baade om Stortingets anseelse og værdighet. Men da vil jeg spørge hr. præsidenten: Er det forenelig med Stortingets værdighet, at en statsraad optræder paa en maate, som staar i den skarpeste strid med, hvad man i daglig omgang kalder almindelig høflighet, og som man blandt dannede samfundsklasser fordømmer i strenge uttryk?

Naar man spør, venter man i almindelighet at faa et svar. Jeg har under debatten saavel under hærbudgettet som marinebudgettet gjort endel spørmaal til forsvarsministeren. Alle er ubesvaret. Jeg vil i parentes bemerke, at han privat kom op til mig og bad om undskyldning, fordi han ikke besvarte en enkelt ting, nemlig med hensyn til anskaffelse av proviant til Sætermoen. Men jeg hadde anset det for meget høfligere, om han hadde gjort det officielt her. Det gjælder ikke min person. Jeg staar ikke her for min egen person, men jeg staar som repræsentant for flere tusen vælgere, og jeg mener, at disse tusen vælgere har ret til at forlange samme høflighet som andre vælgere i landet, men det er ikke vist mig av hr. forsvarsministeren. Jeg kan ikke tilbakeholde disse bemerkninger. Jeg personlig kan godt baade taale og fordøie den maate som hr. forsvarsministeren finder at kunne optræde paa likeoverfor mig. Men mine vælgere er ikke pligtige til at taale det. Jeg gjentar derfor det spørmaal, som jeg stillet under hærbudgettet: Har forsvarsministeren planerne færdige for, hvorledes han vil optræde, hvis den tyske eller engelske flaate skulde krænke vor neutralitet? Jeg vil idag endnu yderligere utvide spørmaalet dertil: Vil han opta kampen med begge disse flaater, eller vil han favorisere England i tilfælde England her skulde komme først, eller Tyskland, om det skulde komme først, og hvad ordre har han git til befalet? Naar forsvarsministeren har besvaret det spørmaal, vil jeg bede om at faa mit principielle forslag i indstillingen om, at propositionen bifaldes ikke, optat til votering.

Præsidenten: Præsidenten vil allerede straks svare hr. Gausdal, at han dog ikke kan vente, at forsvarsministeren kan besvare de spørmaal, som den ærede repræsentant der har stillet. Det vilde være, forekommer det præsidenten, at komme ind paa ting, som forsvarsministeren ikke paa egen haand kan ta nogen avgjørelse for, og som han sandsynligvis av militære hensyn ikke kan svare paa forøvrig. Det viser ingen uvilje likeoverfor den ærede repræsentant, at forsvarsministeren ikke kan svare paa disse spørmaal.

Gausdal: Det hadde været et svar, om forsvarsministeren hadde svaret, hvad præsidenten svarte. Man han har sattet taus.

Præsidenten: Det vil præsidenten anta er i henhold til den uttalelse, som præsidenten kom med i samme retning igaar. Og likeledes det spørmaal, som den ærede repræsentant rettet til forsvarsministeren om, hvorvidt han betragtet sig som statsraad eller general her - det var et spørmaal, som statsraaden ikke kunde svare paa. Det var noget, som sa sig selv, hvilken stilling statsraaden her indtar. Det kan ikke besvares av statsraaden.

Svendsbøe: Betræffende den indstilling, som foreligger til behandling, og propositionen dertil, vil jeg udtale, at den er efter min mening saa indgaaende behandlet av komiteen og specielt av dens ordfører, at jeg anser den at være den mest indgaaende behandlede indstilling, som jeg har været med paa at levere Stortinget, hvad angaar den forsvarsmæssige del. Min mening er altsaa den, at hvad vi skylder med hensyn til bevilgninger for at faa vort lille forsvarsvæsen i ordentlig stand, det er der tat fuldt hensyn til efter den kjendskab komiteen sitter inde med. Jeg kan dog ikke tale paa komiteens vegne, jeg er ikke ordfører. Men jeg gjentar, den er samvittighetsfuldt og indgaaende behandlet, og dens ordfører har deri sin største andel. Det er den indstilling, som iaar har optat komiteens arbeide næsten udelt. Det øvrige er vi gaat let over alt sammen, kanskje altfor let. Resultatet derav foreligger da i en konklusion, som gir tilkjende endel avvigelser fra propositionen. Med hensyn til disse avvigelser, saa har vist ingen av komiteens medlemmer deri lagt nogen mistillid til den fungerende statsraad. Jeg vil for mit personlige vedkommende tilføie, at jeg forstaar hans saare vanskelige arbeide. Det er ikke én mands arbeide at bringe alt det der istand. Han maa ha en hel række undergivne, og de kan ha skubbet paa paa forskjellig vis for at faa ind i denne proposition alt og mest mulig. Det gir den indtryk av, og saasart den var forelagt, vakte det komiteens udelte opmerksomhet, at det burde været skilt ad i 2de dele, saaledes som statsraaden selv nu bemerker at det burde været. Men deri ligger hverken klander eller nogen misforstaaelse. Vi maa skjønne, at statsraaden specielt i hans stilling under de nuværende forhold er optat med saa meget daglig presserende arbeide, at det delvis ialfald maa overlates til andre, ihvorvel han er den ansvarlige. De poster i indstillingen, hvorom der er nogen større dissens, vil jeg peke paa. Det er gjennomførelse av hærordningen i 6te brigade. Det er jo nogen forskjjel, som bestaar deri, at der er gjort gjældende 2-3 standpunkter i forelægget, som vi kommer til ved detaljbehandlingen at nævne, hvis der da blir anledning til at uttale sig derom. For mit vedkommende agter jeg ikke at blande mig videre i saken, end hvad jeg nu muligens faar anledning til at si. Det er ikke komiteens skjøn eller feil, som den forskjjel bygges paa. Men de sagkyndige, brigadechefen, generalstaben og statsraaden, de har forskjellige meninger om denne opsætning. Det kommer frem, at selv om man faar denne bevilgning, er det ikke mulig at faa alt istand. Man mangler det fornødne, selv om man faar mandskaper ind i rullerne. Saa har vi de poster, hvorom der er enighet. Det er ogsaa flere. Vi har mitraljøsavdelingen med ammunition, kavalleriet o.s.v. Der er der enighet. Men saa kommer vi til feltartilleriet. Der er der nogen større forskjjel, over en halv million kanske, eller med et rundt tal saa. Det tror jeg kommer av de forskjellige

anskaffelser, som maa ansees fornødne. Men hvad angaar de ting, saa er det ogsaa nøie gransket, hver eneste post, hver eneste detalj. Man stødte da paa gjenstande, som man trodde, at man i denne krigstid ikke kunde faa andensteds fra. Derom blev ogsaa, saavidt jeg vet, konferert med forsvarsdepartementet, enten det var dets chef eller hans nærmeste underordnede - det vet da ikke jeg. Men det erindrer jeg, at indstillingen blev bygget paa de meddelelser, man da fik ialfald. Nu hører man imidlertid, av statsraaden her igaar noget ganske andet, saa hvis jeg skal beklage noget, vil jeg beklage det. Nu kan der faaes saadant materiel. Det kan faaes fra Amerika, det kan faaes fra Sverige, det kan faaes fra Tyskland og fra England. Altsaa disse spørmaal er løst, efter hvad vi hørte igaar. Man kan faa alt, hvad vi mangler av krigsmateriel, og da blir der jo muligens forandring for de posters vedkommende, naar de opplysninger fremkommer. Men de kommer sent. Men da skal det ikke staa saadan, at det er komiteens skyld. Efter de indhentede opplysninger, kunde disse ting ikke faaes, og saa har man ræsonnert som saa og jeg mener det var rigtig: Naar ikke disse gjenstande kan faaes, hvorfor saa føre det opp paa skattelisterne og presse penge ut av folk for gjenstande som ikke faaes? Det er bare at narre nationen. Man kan bevilge til dit og dat og paalægge skatter; men de gjenstande, det gjælder, vaaben og hjælpemidler, som man skal ha i haanden, de kan man ikke faa. Nu faar man altsaa det, saa under denne post og kanskje under andre, vil der rimeligvis ske en forandring. Saa kommer vi til en stor post, hvorom der er meningsforskjel, og det er de store byggeforetagender. Derom har man hørt fra eksercerpladsen Gardermoen for et par dage siden, at man har ikke kunnet komme i gang med den bevilgning, man fik forrige aar, og hvad skal man da med dette større beløp nu for tiden? Saa er det paa fæstningerne, der har vi ogsaa knæpet av. Vistnok er det ønskelig at ha det bra der i alle dele baade for mandskaper og befal; men vi bevilget ogsaa i høst ganske betydelige summer og gav in blanco bemyndigelse til at utføre noksaa meget. Hvad der er utført har vi ikke faat saa indgaaende greie paa; men saa meget greie har vi paa det, at vi tror hvad der blev sagt i Stortinget, - det var min mening og alles - at forsvarsdepartementet hadde sørget for, at indkvartering og hvad dermed staa i forbindelse var blit fuldt forsvarlig. Saa vi vil ikke høre dette, at mandskaper eller befal skal lide unødig paa sin helbred. Faa det istand! Vi gaar ut fra, at saa er skedd, og nu har man overstaat vinteren. Mig bekjendt har man ikke hørt nogen klage heller. Og det maa da ikke ha været saa rent sørgelig paa fæstningerne heller efter hvad, der er foretat i disse 7-8 maaneder; der maa være adskillig utbedret med de beløp, som var stillet til disposition, saa nu synes jeg, at man trykker noksaa sterkt paa. Jeg erindrer saaledes, at man talte om bygninger, som skulde benyttes til enkelte personer, snart skulde de koste 20000

kr. hver og snart 16000. Dette skurrer noget i ørerne paa oss. Vi vilde gjerne ha utsættelse med de avgjørelser, man kunde muligens faa dem billigere, og kanskje man kunde utføre sin tjeneste likesaagodt og forsvarlig, om man temporiserte dermed en smule. Men under fæstningerne er der noget jeg vil peke paa. I forelæggene forrige sommer var der anført større bevilgninger til kommandopladser. Det har vi holdt paa med i nogen aar og git betydelige beløp dertil. I høst var der bevilget 300000 kr. og da skulde man række at faa utført de viktigste kommandopladser. Dertil har man altsaa midler. Men nu vil man endvidere ha 225000 kr., tror jeg det er, til fortsættelse av det slags sikkerhetsforanstaltninger for de befalende. Vi har stanset op ved denne bevilgning og sagt, at den tror vi faar utstaa. Det synes av hvad der er forelagt, at man vil gaa saa langt, at man vil ha pansertaarne eller noget lignende for hver eneste batterichef, og det synes jeg gaar noget for vidt. Og saa har vi dristet os til at tænke os sakkyndige og har læst beretninger fra krigsskuepladsen, og har da faat det indtryk som lægmænd - ialfald jeg, - at dette med fæstninger har vi kanskje lagt altfor stor vægt paa. Vi har seet beretninger om, at de forlater fæstningerne, bringer kanonerne bort, skjuler dem i jorden saa godt man kan eller gjemmer dem paa andre steder end i fæstningerne. De er skyteskiver; og naar saadanne fæstninger er skyteskiver, hvor meget mere skulde ikke disse kommandohuse bli det. Da vi hadde undersøkt berettigelsen derav, saa lot vi det være og tænkte, at det faar bli med de kommandopladser vi har paa de viktigste steder, for de viktigste har de jo faat bevilgning, og saa faar vi se tiden litt an. Den uttalelse, at vi skal samle erfaringer ogsaa i denne krig, ser jeg har været litt haanet; men jeg tror det er rigtig; man har jo gaat frem paa den maate til alle tider, at naar Europa eller andre lande har været i krig, saa har man seet og læst, hvorledes det og det har virket, og saa har man forlatt de gamle synsmaater og kanskje ogsaa vaaben og tat fat paa det, som har været brukt, og som har gjort mest skade. Saaledes blir det vel herefter. Dette med kommandopladser paa vore fæstninger det har vi altsaa utelatt. Om bebyggelsen paa Gardermoen har jeg uttalt mig. Saa vil jeg med det samme minde om komiteens bemerkning om forbedring av skytebaner. Det er ogsaa et betydelig nyt beløp paa dette budget. Vi kjender alle, hvad foranledningen dertil var. Paa en skyteplads her tæt ved Kristiania skred man til skytning uten at ha iagttat de fornødne sikringer, som det ser ut til, med den følge at et menneskeliv gik tapt. Dette har git anledningen til det; naar det hænder noget her tillands, saa løper man ivei og sætter i gang et ganske stort apparat. Skytepladsene i landet, har vi gaat ut fra, er forsvarlig indrettet, de er brukt aar efter aar. Man har sine befalingsmænd, ja, man har til og med en ingeniør, saa hvis det militære befal, som har med det at skaffe ikke har tilstrækkelig sakkyndighet til at sette op en

almindelig mur, saa maatte vel brigadens ingeniørofficer kunne gjøre det. Og naar man det har, saa skulde det efter min mening kun koste en ordre fra militærkommandoen: om at "vær saa god at sætte Deres skyteaner i forsvarlig stand", - saa skal virkelig brigadechefen og hans underordnede forstaa den simple ting. Jeg har som underofficer ogsaa hat med en skytebane at skaffe, og jeg tror, den blev godkjendt; vi gjorde vort bedste efter vort praktiske skjøn. Naar vi nu har mere hjælp, end vi dengang hadde, og brigaden har sit befal av alle slags, saa skulde det ikke være nødvendig at sætte igang en vidtløftig kommission, hvortil man opfører kr. 80 000,00, og saa skal denne kommission her som allesteds ellers naturligvis finde paa noget rent ekstra. Dette er altsaa ikke nogen bevilgningsnegtelse; vi gaar med paa bevilgningen, da vi ikke vil gjøre vanskeligheter; men kritik skal følge denne post, og skulde noget lignende hænde, saa tror jeg, departementet vilde gjøre ret i at benytte de befalingsmænd, som brigaderne har og ikke nedsætte særskilte kommissioner, som skal reise land og strand, hvilket koster mange penger, for at bestemme arbeidet og dermed ogsaa kanske ta ansvaret bort fra vedkommende, som daglig har med tingen at gjøre. Lad dem ha ansvaret. Jeg tror ikke, vedkommende ingeniørofficer eller brigadens befal, som har med det at skaffe, er saa klodset, at de ikke skulde kunne faa istand forsvarlige skytebaner. Dette skal være nok sagt fra min side derom.

Komiteen har for en del fraveget propositionen, hvad beløpene angaar. Men det gjælder ting, som vi har trodd eller faat oplysning om vi ikke kunde faa nu. Efter statsraadens seneste oplysninger om, at man nu kan faa disse ting, bare man kan betale, maa der altsaa ske forandringer paa disse punkter.

Hvad bygningerne angaar, fastholder jeg komiteens standpunkt paa alle punkter, idet jeg atter nævner, at denne post er indgaaende behandlet.

Vi hørte igaar blandt andre talere ogsaa hr. Mowinckel. Det var meget, at man var kommet saa langt, at han ogsaa var blit skræmt. Han var rent opskræmt, saavidt jeg kunde forstaa av hans uttalelser. Nu gjaldt det bare penger, penger, penger. Naar man bevilget fuldt ut til de høiere grader alt, hvad propositionen indeholdt, saa var man paa den trygge side, da vilde alle de, som muligens vilde anfælde os, holde sig borte fra vore kyster; men hvis man undlot det, var situationen saadan, at man maatte si, den var høist bekymringsfuld, og der blev hentydet til den indstilling, som skulde komme, efterat man hadde slukt denne, som det heter, helt raa. Nu, vil Stortinget gaa med paa propositionen i alle dens punkter, saa gjerne for mig. De, som danner regjeringen og utgjør flertallet her i Stortinget i denne periode, er ansvarlig ogsaa for budgettet; de baade er det og vil være det og vil være sig det bekjendt. Men jeg tror - og jeg mener, jeg kan si det fra dette sted - at komiteens ordfører der har lagt et intenst arbeide for dagen. Han mener, han er paa den

side, som partiet ogsaa tidligere har forsvart, og jeg mener, at for landets skyld hadde det været godt, om man hadde fulgt den linje. Det viser, at der endnu er nogen økonomisk sans igjen, og man bør ogsaa ved denne saks behandling streife ind paa den finansielle stilling. I komiteflertallets indstilling har man tat alt det hensyn dertil, som vi trodde vi var pligtige til, og vi har reducert propositionen med 1 1/4 million. 1 1/4 million tror jeg vil ha betydning, naar vi om ikke ret længe kommer til budgetopgjøret. Men under behandlingen av de forskjellige saker her i Stortinget driver man bare paa med den indstilling, man har for sig, og mange setter alt ind paa, at den skal drives igjennem. Saa kommer den næste, den anden, den tredje, den fjerde o.s.v., og saa blir der tilsidst ophobet saa meget, at naar budgettet skal oppjøres, saa har man bare den utvei at gaa til de toldpaalæg og skattepaalæg, som man nu har liggende i skuffene. Det blir vel følgen derav. Det turde derfor være klokest, at man følger os, som har hat behandlingen av denne indstilling. Jeg tror ikke, vi har gaat forsvarets interesse for nær paa noget hold. Vi har holdt os til propositionens overskrift, at vi nu kun skal ta det, som situationen kræver. Denne regel har vi fulgt trolig efter vor mening da. Naar vi har fraveget propositionen, saa er det ikke - det vil jeg atter gjenta - diktert av mistillid til statsraaden, langt fra; men tænker statsraaden at bli længe paa sin plads, saa tror jeg, han efterhvert vil finde, at man av og til maa ta hensyn til den folkevalgte del av statsmagterne. Den bør ogsaa høres, ikke mindst naar den økonomiske side fremholdes, og det mener jeg er det rette at gjøre her, og da bør Stortinget følge komiteen i disse forskjellige poster. Jeg har før nævnt, hvilke jeg tror der bør fravikes. Det er det, som nu kommer til, at vi kan faa de ting, som vi maa ha, fra de krigførende land, hvad vi ikke før trodde var mulig.

Under sit foredrag streifet statsraaden ogsaa ind paa forholdene ved marinen, og jeg er enig i endel av de uttalelser, han kom med. Han nævnte bl.a., at forholdene ved hovedstationen ikke var, som ønskelig kunde være. Nei, desværre. Jeg kan ikke huske, de har været det nogensinde. Grundene kan være forskjellige; det er ikke enkeltmands skyld, det kan være fleres skyld. Jeg vil ikke nu indlate mig større paa, hvad der vedkommer marinen og dens tarv. Under marinebudgettets behandling har jeg nylig sagt noget derom, men der staar noget igjen, som jeg vil komme tilbake til, og jeg tror, anledningen kan være passende nu. Komiteens medlem hr. admiral Sparre vil ganske anderledes end jeg kunne nævne de ting, saa jeg skal stræbe at være kort. Under behandlingen av marinebudgettet tillot jeg mig at streife litt ind paa historien om det forsvarsmateriel, som var beslaglagt og ikke kunde faas. For at bli bedre forstaat vil jeg gjenta det nu. Jeg sa, at der var vist kjølighed ved bestillingen og anskaffelsen gjennem den hele tid, fra

bevilgningen var git, og kanskje ogsaa før anskaffelsen var besluttet. Det vedkommer ikke den nuværende statsraad; han har ikke den mindste del deri, og det var ikke min mening at klandre ham for, hvad der var skedd tidligere. Men jeg tror, det vilde være godt - ialfald vilde det være gavnlig for mig - om statsraaden gav litt mere oplysninger om, hvad der er passert i det sidste halvaar. Historien er denne: Da Stortinget kom sammen, fik vi i trontalen i nogle faa ord vite, at det i Tyskland og England bestilte marinemateriel var beslaglagt. Nu, ordet "beslaglæggelse" betyr ikke efter almindelig juridisk forstaaelse mand og mand imellem "avhændelse". Naar man ikke betaler i ret tid, foretas der ofte beslaglæggelse; men eiendomsretten er endnu den samme. Og, sandt at si, har jeg i maanedsviis levet i den tro, at dette marinemateriel fremdeles var norsk eiendom, at det ikke var beslaglagt i den forstand, at det var tat. Jeg har læst de gjenparter av skrivelser i den korrespondanse, som er ført, der er sendt komiteen. Denne sak har ikke passert Stortinget paa anden vis; men disse papirer er sendt komiteen. Av de papirer fremgaar, at stillingen i slutten av januar, nogle dager efterat Stortinget var traadt sammen, var den, at der ikke var nogen avslutning i saken. Dokumenterne ender med, at forsvarsdepartementet stiller nogle betingelser, som gaar ut paa, at de, som eventuelt overtar skibene, ogsaa skal overta nogen ammunition, som er kjøpt paa andre steder, og som var bestemt for skibenes kanoner, og desuten paa, at man skulde faa tilbake noget skyts, som var bestemt for disse skibe. Dette var der endnu ikke truffet nogen avgjørelse om; men jeg ansaa det som en slags betingelse, for at denne ordning skulde træffes. Jeg har nogle erindringer fra denne korrespondanse; men jeg skal ikke gjengi dem nu. Men mit hovedindtryk var, at det ikke dengang saa saa mørkt ut, som det senere blev. Det heter vistnok, at det norske arbeide maatte stanses, fordi det engelske maatte gaa foran; men saa skulde det norske arbeide være fortrinsberettiget til at komme efter det engelske. Og da kunde der efter min mening være utsigt til, at med nogen temporering, men nogen bøining undav, kunde skibene bli at faa, om end adskillig senere, om end kanskje ikke før efter krigens utløp. Saadan syntes det at fremgaa av korrespondansen, at forholdet var; men saa indtraf det, at vor minister i Berlin sendte et utklip av en tysk avis, som sa, at vedkommende materiel skulde beslaglægges, og saa opstod der en korrespondanse derom. - Efter de avskrifter, som var sendt komiteen, syntes det at staa slik, at arbeidet ikke alene vilde bli forsinket, men at det kunde ventes stanset for en tid. Men at det kunde føre til, at man helt vilde ta skibene, blev først forklaret senere. Og korrespondansen ender, uten at man var kommet til enighet om disse sidste ting, som jeg nævnte, at Norge ønsket at faa overlatt nogle kanoner, og at det vilde, at England skulde betale nogen ammunition, som var bestilt andetsteds, men som nu ikke kunde brukes. Nu - ved en tidligere leilighet har jeg ogsaa pekt paa

dette, saa det altsaa nu blir tredie gang, jeg kommer saa løselig ind paa dette spørmaal. Jeg sa, at jeg gik ut fra, at der var gjort de kraftigste forestillinger, som gjøres kunde, for at man kunde faa beholde dette materiel, som de sakkyndige sa, fremdeles var nødvendig at ha. Hvorvidt der er gjort særlig kraftige foranstaltninger, og hvorvidt der ikke kunde drives sterkere paa, ønsker jeg, at forsvarsministeren vil gi oplysning om - det behøves der ikke mange ord til. Da skal ikke jeg ialfald rippe mere op i den ting. Men mit indtryk av de før nævnte avskrifter var, at der ialfald i dem ikke var gjort saa intense forestillinger gjennom vedkommende minister, som jeg hadde trodd hadde været nødvendige, hvis det hadde været om at gjøre for marinen at faa disse kystforsvarsmidler indlemmet blandt vore øvrige.

Jeg skal ikke opholde tiden stort længer. Marinens tarv og trang vil komiteens medlem hr. Sparre nævne. Jeg vil bare tilføie, at naar han igaar blev angrepet av forsvarsministeren for den tilføielse, at man fandt marinen noget tilsidesat, vil jeg melde mig som en av de medlemmer, som gir admiral Sparre min fulde tilslutning i den uttalelse. Mit indtryk er ikke av igaar. Det er vundet frem igjennem aarene, og det er blit alt sterkere og sterkere. - Hvad angaar denne avhændelse av skibene, saa gjælder det jo der et meget stort beløp, og da trodde jeg, at en almindelig meddelelse fra regjeringen derom - hemmelig burte den selvfølgelig være - burte ha foreligget, og samtidig dermed proposition om anvendelse av disse beløp paa en anden maate til marinen, saa fort som omstændighetene kunde tillate. Jeg tror, det hadde været den enkle og rette vei.

Nu har vi faat en ny proposition - prp. nr. 67 - angaaende Kristianiafjordens befæstninger til behandling; den er ikke behandlet men den er utleveret altsaa. Det er da bra, man er kommet til den enighet, som nu synes at raade, men av denne proposition synes det at fremgaa, at en del af beløb som tidligere er bevilget til marinen ogsaa skal gaa dertil. Jeg har ikke fundet, hvorledes det hele henger sammen, men av de summer, som av forsvarsministeren var tilgodeset marinen, - det gjælder adskillige millioner - skal 1 million gaa til reservedele og lignende til marinen i denne vanskelige tid - til reservedele, forandringer og forbedringer. Man ser fort væk, at der skal foretages forandringer og forbedringer av det gamle, og naar det skal gjøres, blir det vel saa som saa. Jeg tror, at vi, naar vi vedtar love om, at vi skal ha sjøvernepligt i den utstrækning som nu, og at de skal ha et aars øvelse, da er vi forpliktet til at skaffe disse folk bedre materiel, saa de kan føle sig noget tryggere end hvad tilfældet er nu for tiden. Det er altsammen saa nøie nu. Man skal altid flikke paa det gamle og anvende betydelige summer dertil. Men ser man til handelsmarinen f.eks. vil man se, at naar skibene er slidte, maa der skaffes nye, og de gamle blir kasseret. Saaledes bør det vel ogsaa være her, hvis vi skal opretholde en marine. Vi

er to gange - i 1905 og iaar - kommet i det tilfælde, at vi har fundet os nødt til at mobilisere delvis, som det heter. Hvad ser man saa? I 1905 var det marinen, som maatte holde for. Hele marinen maatte ut dengang og nu likeledes. Alt hvad man har av marinefolk er ute. De har allerede været ute i lang tid, og det ser desværre ut til, at de maa være ute fremdeles. Det beviser, at fronten, som jeg sa, er kysten; og kystforsvaret og hvad dermed staar i forbindelse - jeg mener ikke mindst det bevægelige kystforsvar, - er det, som man nu synes at ha bruk for. De smaabaater, vi nu har ute, skal opsamle miner langs hele kysten fra den nordligste til den sydligste pynt. Naar altsaa Alvoret kommer, er det marinen, man først maa rette sine blikke imot. Den maa staa parat. Det tror jeg maa tjene som bevis for, at statsraadens og Stortingets specielle opmerksomhet maa være rettet mot den.

Da jeg antar, jeg ikke skal komme til at maatte trøtte forsamlingen med at ta ordet mere i denne debat, saa vil jeg ha sagt nu, at det ikke er min agt med disse mine bemerkninger at ha uttalt noget, som kan skade eller vanskeliggjøre statsraadens arbeide i denne tid. Jeg har kun sagt min mening om saken. Gjennem en aarrække har forsvarsministre fundet sig i at beløpene blir dels sløifet og dels avknappet, og det tror jeg er god parlamentarisk skik. Samarbeidet blir bedst paa den maate. Det gaar bedst, naar den ene statsmagt bøier sig efter den anden, om man saa maa si vekselvis, saa at ikke den ene part trækker saa haardt i tømmerne, at den anden falder overende. Det bør ikke ske.

Mjøen: Jeg vil faa lov til at protestere mot det uttryk, forsvarsministeren brukte om, at vi hadde behandlet hans proposition haardhøndt. Jeg tror ikke det med god ret kan siges om militærkomiteens indstilling her i denne sak. Vi har, hvad angaar ammunition, klær, utrustning og bevæbning, naar jeg undtar en del skyts, simpelthen gaat med paa alt. Jeg har summeret sammen, hvad der i denne proposition er sat op til ammunition, og det utgjør ca. 1.800 000,00 kr. Vi vil ikke der skal mangle ammunition. Jeg slutter mig helt til, hvad statsraaden uttalte om brisantammunition, og det var en feil, at vi ikke for to aar siden fik istand vort eget anlæg for brisantammunition, som foreslaet. Vi har i komiteen i det hele tat fulgt det princip, at vi vil ha det godt, som vi har, men det, som peker ut over den nuværende situation, synes vi, vi bør faa tænke lidt over. Jeg vil faa lov til at henlede forsamlingens opmerksomhet paa, at det vi idag kommer til at gjøre ifald propositionen befølges, det er, at oprette 73 nye officersstillinger, saavidt jeg har kunnet komme til. Det kan være mulig, jeg har summeret feil, men jeg faar det ialfald til det: 31 i Nord-Norge, 15 i felt- og positionsartilleriet, 11 i bergartilleriet, 9 i festningsartilleriet og 7 i ingeniørvaabenet. Vi har i militærkomiteen ofte strævet noksaa meget med f.eks. at

faa en ny officersstilling eller 2 nye, om det skulde trænges, men her gaar vi uten videre til 73. Jeg vil jo si, at der er grund til at tænke nøie over, hvad man gjør. Jeg har faaet det til, at der efter propositionen oprettes ca. 216 nye underofficersstillinger. Naar forholdet er, at vi for øieblikket mangler 216 officerer, og vi nu altsaa opretter ca. 73 nye, kommer vi til at mangle henved 300 officerer. Jeg vil henlede opmerksomheten paa, at militærkomiteen har strukket sig langt, idet den har tat henved halvparten av dette antal. Det aarlige lønningsbudget kommer efter komiteens indstilling til at forøkes med 161 000 kroner. Efter propositionen vil det aarlige hærbudget økes med ca. 400 000 kroner. At mit overslag er noksaa rigtig, kan man se naar jeg gaar ut fra, at det altsaa er ca. 70 officerer efter en gjennemsnittsløn av 3 000 kroner - de fleste er jo kapteiner og løytnanter - det utgjør altsaa ca. 210 000 kroner, og naar vi sier 216 underofficerer med en gjennemsnittsløn av noget under 1000 kroner - de fleste er serganter paa national avlønning - saa blir det ikke fuldt 200 000, det svarer til de 396 000 kroner som budgettet efter propositionen aarlig vil forøkes med. Vi har tat med det som angaar Nord-Norge, Fossumavsnittet og forskjellige andre poster. Jeg synes ikke dette fortjener at benævnes en haardhændt behandling. Jeg maa slutte mig til, hvad høirerepresentanten i komiteen, hr. Ramm, har anført, at han kan ikke indse andet end at der er foreslaaet flere ting, som peker utover den nuværende situation, kort sagt tar sigte paa fremtiden, og en række nyanskaffelser, som vi ikke kan faa før efterat krigen er slut. Komiteen har forbeholdt sig at ville sigte disse ting, og naar det faktisk gjælder med et slag at ansætte ca. 73 nye officerer og oprette ca. 216 nye underofficersstillinger i vort land saa synes jeg at komiteen hadde ikke fylt sin pligt og sin opgave, hvis den ikke prøvet at se lidt nøgternt paa det. Jeg maa med de øvrige uttale, at vi i komiteen har prøvet at gaa til saken saa samvittighetsfuldt som mulig; alt som forsvarsdepartementet forlanger av ammunition, utrustning og klæder, har det faaet, og jeg synes ikke, at komiteen fortjener at lastes for sin behandling.

Sparre: Statsraadens foredrag igaar hadde jo et ganske sterkt personlig anstrøk, idet han meget sterkt fremhævet, at han var den ansvarlige statsraad samtidig som han gik personlig sterkt irette med flere av komiteens medlemmer. Naar ogsaa jeg maa komme lidt nærmere ind paa de ting, som da særlig angaar mit standpunkt, saa er det derfor ikke min skyld. Jeg skal forresten forsøke at gjøre saa lite som mulig ut av det. Statsraaden begyndte med at omtale, at denne hemmeligholdelse, som han var begyndt med at indføre her i større grad ialfald, end hidtil hadde været praktiseret og end man var vant til her i landet, skyldtes den omstændighet, at efter hans mening hadde man hidtil været for slap i de ting, saa der var kommet utenfor

landets grænser og kommet f.ex. ind i utenlandske haandbøker ting, som ikke burde ha været der. Han hadde været forbauset, sa han, ved at se hvilke ting man fandt i de utenlandske militære haandbøker. Jeg skal faa lov til at oplyse, at jeg har ogsaa i min tid hat bruk for disse haandbøker og har været nødt til at studere dem flittig, og jeg kan ikke tilegne mig den opfatning; det har ikke slaaet mig paa nogensomhelst maate, at disse bøker skulde indeholde større oplysninger om Norge, end man kunde vente eller vanligvis ser om andre landes krigsforhold. Det er min mening, at denne hemmelighedsholdelse trækker for vidt, - saa langt at det gaar ut over sakernes forsvarlige behandling likeoverfor publikum. Naar jeg f.ex. ser fortegnelsen over titlerne inden hær- og marinebudgettet er betegnet som en tjenestesak, og at officererne er paalagt at behandle disse konfidentielt, da synes jeg det gaar for vidt. Disse bøker er at faa kjøpt i enhver boglade og da at paalægge officererne, at det skal behandles konfidentielt, synes jeg, at der er liten mening i.

Statsraaden mente, at der var en væsensforskjel mellem den maate hvorpaa komiteen anskuete og hvorpaa han anskuete uttrykket den forhaandenværende situation og dens varighet, og han mente at vi for en stor del ialfald skulde være kommet til vore standpunkter derved, at vi betragtet dette uttryk som kun gjældende absolut dagen idag eller imorgen eller en meget kort tid utover, men han hadde derimot ment, at naar han foreslog ting, som hadde betydning for den nuværende situation, saa hadde han at se forover ikke alene til de aar, som det endnu kan ta for krigen at rase ut, men ogsaa til de vanskelige forhold, som derefter kan komme under fredsslutningen og videre utover. Jeg mener, at tar man det paa den maate kommer man nær sagt ut i det uendelige. Det kan hände, at denne krigs avslutning, fredsslutning o.s.v. kan avføde vanskelige situationer baade aartier og menneskealdre utover, saa at lægge den betydning i dette uttryk i den nuværende situation, kan jeg ikke forstaa er rigtig. Vi har holdt os til, hvad der i propositionen er sagt om, at man vil tilgodese de øiemed, som under den forhaandenværende situation kræves, at man vil rette paa de mangler, som vilde vise sig mest følelige ved krigsopsætning, og vi har der tat rimelig hensyn, ikke netop tænkt paa imorgen eller i overmorgen alene, men selvfølgelig tænkt paa en rimelig tid utover, men ikke paa nogen urimelig tid utover.

Det har været sagt, at vi skulde ha fart haardhændt frem. Men jeg vil gjøre opmerksom paa, at komiteen saa langtfra har gjort det, som vi paa mange punkter har strukket os videre, end vi egentlig hadde lyst til. Vi har i vor avveien av, hvad der nu skulde være nødvendig eller ikke nødvendig, paa flere steder gaat videre, end vi tænkte, det absolut skulde være nødvendig, vi synes, at vi har strukket os meget langt. Jeg for min part skal nævne, at naar jeg er gaat med paa bevilgning av 160.000 kr. til

sadler til kavaleriet, da har jeg strukket mig meget langt, for det viser sig av bilagene, at det staar meget daarlig til med vor hestebestand for kavaleriet, og forsvarsdepartementet har jo ogsaa i slutningen av stortingsproposition nr. 26 redegjort for, at blandt de nødvendige ting, som det ikke har kunnet ta med her, er ogsaa supplerung av organisatoriske mangler vedkommende hestevæsenet. Saavidt jeg kan skjønne, hersker det meget stor mangel paa heste, og jeg har ikke kunnet faa nogen sikkerhet for ialfald, at disse 160000 kr. til sadler var netop paakrævet nu. Der er jo et ordsprog, som sier, at naar man har faat klave, saa faar man vel ogsaa ku, og det kan jo være, at faar vi sadler, faar vi ogsaa hester. Men jeg har ikke faat nogen sikkerhet for, at disse sadler kan nyttiggjøres i en rimelig tid utover. Vi har gaat med paa den slag ting for at strække os saa langt som mulig, forat man ikke skulde tro at vi unødigen har holdt igjen.

Statsraaden spurte mig, hvordan jeg vilde stille mig til den fremlagte proposition angaaende Kristianiafjordens forsvar, hvis den skulde sees under samme synsvinkel, som vi har set disse bevilgninger under, som der her er tale om, nemlig at stryke det, som vi ikke fandt absolut paakrævet i en nærmere fremtid. Ja, i den anledning skal jeg gjøre opmerksom paa, at i den kongelige proposition om Kristianiafjordens forsvar findes intetsomhelst saadant forbehold tat; der er ikke talt noget om, at man der vilde hjelpe paa de absolut paakrævede mangler under den nuværende situation, og selvfølgelig findes der intet om det; thi dette er jo en foranstaltning, som, uanseet den nuværende krigspolitiske situation, har hat og har betydning i menneskealdre og faar det fremdeles utover. Saa nogen sammenligning der burde være umulig, og den forutsætning, som er uttalt i denne proposition, som her foreligger, er selvfølgelig heller ikke anført av departementet. Han spurte mig, hvordan jeg vilde stille mig, naar jeg skulde gaa ut fra samme principper, til en plan om anvendelsen av, jeg tror, det var 12 millioner av tidligere bevilgede penger, til bygning av krigsskiber. Jeg har ikke set den proposition endnu, saa det er meget vanskelig at besvare et saadant spørsmåal. Men saa meget kan jeg si paa forhaand, at jeg vil ta de samme hensyn, som jeg har tat her. Jeg vil si, at det at beslutte anvendelse nu av store summer til bygning av fartøier, som vi ikke kan faa bygget nu eller i en nærmere fremtid, og hvorved vi vilde foregripe fremtidige ordninger, det vil jeg ikke være med paa, da vil jeg, at de penge skal ligge der, til vi kommer overens om, hvordan vi skal gaa frem. Jeg vil bruke det samme princip paa anvendelsen der. Jeg vil være med paa, at vi begynner at bygge paa alt det, vi kan sette igang paa det nuværende tidspunkt med fordel. Men forøvrig vil jeg ikke foregripe noget. Thi der mener jeg, at det var et riktig princip, som blev opstillet paa venstres landsmøte, at vi der hvor det kan gjøres faar se litt paa krigen, hvordan den arter sig og bruke dens erfaringer.

Statsraaden drog meget sterkt tilfelts mot en bemerkning, som jeg har latt tilflyte vor indstilling - en bemerkning, hvortil flere av komiteens medlemmer ialfald delvis har sluttet sig. Og statsraaden sa, at jeg ved den bemerkning eller uttalelse hadde stemplet den nye forsvarsminister som den, der ikke hadde den fornødne interesse for sjøforsvaret. Nei, det har jeg ikke gjort, jeg har ikke stemplet nogen - det er jo et meget sterkt uttryk i og for sig - jeg har ikke stemplet hverken ham eller nogen anden som den eller den. Jeg har kun i dette tilfælde, altsaa i dette spesielt foreliggende tilfælde, fremholdt, hvordan jeg efter mit syn fandt, at der burde ha været gaaet frem, forat man skulde kunne ta samlet hensyn til det hele forsvar, og det mener jeg, jeg maa ha ret til. Jeg har pekt paa, at efter min mening burde man tat op alle ting, alle planer, som nu kunde foreligge, under ett til behandling i Norges forsvarskommission, og resultatet av den samlede overveielse burde ha faat sit utslag i proposition og forslag til Stortinget. Og jeg holder fremdeles paa, at det maatte været den rigtige fremgangsmaate. Nu ser vi, at der kommer frem en ensidig proposition, som kun skal avhjelpe manglerne inden armeen. Statsraaden sa, at der vilde komme forslag om noget over 20 millioner kroner for flaatens vedkommende, og han uttalte ogsaa det her forleden dag under behandlingen av marinebudgettet. Jeg gjorde da opmerksom paa, at disse millioner er ikke gjenstand for ny bevilgning; det er penger, som vi tidligere har faat, og som skulde hjelpe paa det forfald, som marinen har været i like siden 1900 eller deromkring. Det er de samme penger, som paa grund av omstændighetene først nu skal kunne brukes. Dengang optraadte en anden repræsentant her i salen - det var repræsentanten fra Flekkefjord - og sa, at han vilde nu tro at statsraadens opplysninger var de korrekte og ikke mine, saalænge han ikke hørte noget andet fra statsraaden. Statsraaden sa intet, og følgen var ogsaa, at der den næste dag stod i flere av byens aviser med store overskrifter: Ekstraordinært budget til marinen paa 22 millioner kroner - eller noget lignende. Jeg skal faa lov at fremhæve, at dette er penger, som blev bevilget i 1912, men som ved skjæbnens ugunst ikke er blit benyttet. Hvis der ikke kommer noget nyt, som jeg ikke kjender til, vil der ikke paa nogen maate lægges beslag paa statskassen for at avhjelpe marinens mangler, utover hvad der tidligere er gjort. Jeg synes ikke, statsraaden burde ha fremhævet disse store summer i motsætning til mine uttalelser uten at gjøre opmerksom paa, at det er tidligere bevilgninger, der her er tale om. Det minder mig om, hvad jeg hørte om en original i en av smaabyerne. Han skrev i sit testamente: Til min ven Hansen skjænker jeg de 100 daler, jeg skylder ham. Men nu er ogsaa forholdet det, at av disse 100 daler, som man skylder os, og som man skjænker os, har han knappet av ikke saa faa dalere. Der er foreslaat avknappet flere millioner, som ikke skal gaa til det flytende forsvar, som de er bevilget til, men til

kystbefæstningerne. Der er jo ikke tvil om, at kystbefæstninger, flaaestationer og den slags ting er nyttige for sjøforsvaret, at de er et led i sjøforsvaret som i det hele lands forsvar; men hvad jeg har talt om, er det flytende forsvar, det er vore skibe, og der er der av de 100 daler, som man skylder os, og som man nu vil skjænke os, foreslaat avknapet nogen millioner, som skal gaa til kystbefæstninger og ikke til skibe. Som jeg nævnte, er selvfølgelig kystbefæstninger og især de, som der her er tale om, nemlig de til Kristianiafjordens forsvar, et nødvendig led i sjøforsvaret; men talen var om det flytende forsvar, om skibene. Saken er jo den, at hvad nytter disse flaaestationer, disse kystbefæstninger, hvis ikke selve flaaen blir holdt oppe? Faktum er, at i 1911 skrev forsvarsdepartementet i sin proposition, at paa grund av manglende bevilgninger til krigsskibe - det er altsaa det flytende forsvar, der tales om - var vi nu kommet i, hvad jeg vil kalde et underskud av 22 millioner kroner. Med andre ord, flaaen var gaat tilbake fra de første aar av aarhundredet med 22 millioner kroner i materiel værdi og altsaa ogsaa i kampværdi - det kan omtrent falde sammen. Derpaa skulde der rettes ved, at der blev git denne bevilgning i 1912. Den blev git for at forsøke at oparbeide det underskud, som allerede dengang var tilstede; men selv paa den bevilgning skal der nu bli gjort avknapninger. Vort flytende materiel forfalder meget hurtig under de senere aars bevilgninger. Av de torpedobaater, vi har, er jo halvparten fra forrige aarhundrede. En vakker dag staar vi næsten uten et skib. Vore panserskibe er allerede 15 aar gamle. Det blir tilslut saa, at vi intet har. Vi faar flere flaaestationer end skibe. Det er forgjængelige ting disse skibe, og hvis der ikke aarlig bevilges saa meget til bygning, som de forringes i værdi hvert aar, saa maa det jo gaa tilbake. Selv ikke i de sidste aar, i 1913 og 1914, har der været bevilget saa meget, som de ved slit og alder er gaat tilbake; det har vi paavist i militærkomiteen og uttalt os om begge aar. Statsraaden læste op min tilførsel til indstillingen. Han læste op det passus, hvori jeg siger, at ogsaa hvad angaar de enkelte forslag i den foreliggende proposition, synes jeg at flere av dem er av en tvilsom berettigelse, og at jeg særlig vil fæste opmerksomheten paa de store bevilgninger, som æskes til bebyggelse paa fæstninger og eksercerpladser. Der standset statsraaden, og jeg skal derfor faa lov til at fortsætte, idet jeg har angit, hvor store beløp der i de sidste aar er bevilget til disse bebyggelser: "Hertil blev i aarene 1913 og 1914 bevilget betydelige beløp ordinært og ekstraordinært (ca. kr. 990 000). Endvidere blev der under det store ekstraordinære budget 1914 bevilget og avsat i same øiemed 1,1 mill. kroner. Endelig er iaar under det ordinære budget foreslaat bevilget henimot kr. 300 000,00 og i nærværende proposition henimot kr. 900 000,00." Jeg synes, det er

store beløp at binde til ting, som hvor gode og ønskelige de er, dog ikke er egentlig krigsforanstaltninger. Og jeg synes, det er svært at legge saa stort beslag paa landets finansielle evne, naar der tales saa sterkt som der er gjort fra statsraaden og andre om, hvad der kræves av direkte krigsmateriel i den forhaandenværende situation; men jeg har ikke paa nogen maate villet stemple den nye forsvarsminister som likegyldig likeoverfor sjøforsvaret. Jeg har pekt paa ting, hvor jeg er direkte uenig med ham; men det kan selvfølgelig ikke falde mig ind at tro, at han skulde savne interesse. Jeg mener imidlertid, at det kan hände at han gjennom hele sin militære opdragelse, sit virke, er blit saa sterkt knyttet til den ene gren av forsvaret, at han ikke i samme grad har kjendskap og kyndighet og oversigt, naar det angaar den anden gren, og at han da ogsaa i nogen grad kan ha faat mindre interesse for den, det er en rimelig og menneskelig forteelse. Statsraaden nævnte, at han, da mobiliseringen blev sat igang, hadde været nede paa marinestationen og gjort forskjellige iagttagelser. Ja, jeg vilde bare ønske, at statsraaden hadde kunnet avse mere end de 2 timer til den inspektion. Jeg tror, det vilde ta flere dage, og flere uker, hvis han skulde kunne sette sig ordentlig ind i forholdene. Jeg skulde ønske, han kunde avseet tid til det; men det har endnu ingen forsvarsminister kunnet avse tid til i den tid, jeg kan mindes da. Statsraaden nævnte, at marinens mobilisering - hele vor marine blev jo sat fuldt paa krigsfot i de første dage av august - var foregaaet uklanderlig. Det var gaat godt, og alting viste sig at være hovedsagelig i orden. Jeg takker statsraaden for den opplysning, for det har ikke været ganske let for marinens officerer at kunne holde sine saker med de smaa bevilgninger, som har været git, i orden for en mobilisering. Det er en stor kompliment til marinens folk og særlig til de myndigheter paa Horten, som hadde med det at gjøre. Jeg kan trygt sige det, for det angaar i det væsentlige ikke mig personlig, idet jeg først kom til min station den 1ste august, dagen før mobiliseringen blev iverksat - jeg hadde været paa Stortinget og hat en liten permission, saa jeg kom dit først den dag, mobiliseringsordren utgik - og enhver vet jo, at det er forberedelserne til mobiliseringen, som er det viktigste, saa jeg har ikke æren i større grad for, at det gik saa godt; det har min stedfortræder i embedet og de, som hjalp ham. Men jeg tror ogsaa, det var godt gjort, og jeg er glad for, at statsraaden har nævnt det her. Men der viste sig siger statsraaden forskjellige mangler ved administrationsforholdene og ved verftets evne til at yde arbeide, og det er bl.a. ogsaa én av grundene til, at de sidste bevilgninger til undervandsbaate endnu ikke praktisk talt har faat nogen anvendelse. Dertil skal jeg faa lov til at opplyse, at de nuværende administrationer nede paa marinens hovedstation - verftet, skibsbygningen altsaa, minevæsenet, artilleriet o.s.v., er trukket bort

fra de militære myndigheter og lagt direkte under departementet i alt hvor det tekniske arbeide og virksomhet angaar. Det er en ordning, som ikke findes i noget andet land. Den ble iverksat her hos os ved ordningen i 1900 og 1901, og disse tekniske administrationsgrene sorterer direkte under departementet, undtagen netop i de mobiliseringsanliggender, som jeg talte om, og som jo viste sig at være i orden. Nu siger statsraaden, at han ønsker at faa forandret de forhold der, og jeg tror, han vil gjøre sig meget fortjent av marinen, hvis han med kraft vil ta sig av den sak. Jeg skal ikke her gaa nærmere ind paa, hvori feilen ligger. Statsraaden tror nærmest, det er administrationsordningen der, som er aarsaken; jeg for min del tror, at ogsaa den nuværende ordning kunde virke godt med nogen mindre forandringer. Nu, det skal jeg ikke komme nærmere ind paa paa dette tidspunkt; men at der i det hele tat blir gjort, hvad gjøres kan, for at faa de saker i orden, det er nødvendig, og statsraaden vil gjøre godt for marinen, hvis han rydder op i de forhold. Præsidenten maa undskylde om mine uttalelser her ikke er formet som et ordnet foredrag; men naar man paa stedet skal svare paa ting, som fremføres i debatten, saa kommer man let til at bli litt springende i sin fremstilling. Statsraaden nævnte hærordningen av 1909. Det var ganske merkelig for mig, som vistnok er krigsmand, militær, men som dog ikke er spesielt kyndig paa alle omraader for armeen, at høre disse uttalelser, efter hvad der tidligere er foregaaet her i salen. Statsraaden roste, saavidt jeg forstod, helt igjennem den nye hærordning, den hærordning som nu virker. Det er dog ikke længe siden, det var vist baade ifjor og i forfjor, at vi fra regjeringsbanken hørte omtrent det motsatte, og det blev jo anført som et argument fra regjeringen for nedsættelse av den store civile forsvarskommission, at vi maatte ha en hel omlægning av vort militærstel inden hæren. Der blev pekt paa muligheten av at gaa over til det schweitziske mønster, og der blev pekt paa en ordning som Balkanstaternes o.s.v., jeg skal ikke gaa ind paa det; men det blev fremholdt fra regjeringens side, jeg tror det særlig var fra statsministeren det blev fremhævet, at vi maatte lægge om vor militærordning, og særlig skulde da den civile forsvarskommission tjene dertil. Jeg har altid trodd, at store forandringer og hurtige forandringer i den slags ting skulde man undgaa. Det er ikke saa at forstaa, at jeg ikke i tilfælde skulde være med paa mindre, nødvendige forandringer, men jeg har alltid trodd, at man i det længste skal holde sig fra store og hurtige forandringer i den slags ordninger, især naar de kun er faa aar gamle, og det glædet mig derfor at høre statsraadens uttalelser om den ting.

Statsraaden var - jeg kan vel si - temmelig bitter likeoverfor et medlem av militærkomiteen, nemlig hr. Kragtorp. Naturligvis vil og kan hr. Kragtorp svare for sig selv, det behøver jeg vist ikke at gjøre, men der er enkelte ting, man ikke godt kan si om seg selv, men som

helst bør bli sagt av andre. Jeg tror ikke, statsraaden skulde være saa personlig bitter likeoverfor hr. Kragtorp. Jeg vil ganske i sin almindelighet si, at han er saa god en forsvarsven som nogen jeg har truffet. Men hr. Kragtorp har anset det for sin pligt, som han har sagt flere ganger, som civilt medlem av Stortinget, men sat ind som medlem av militærkomiteen, at se ogsaa med et civilt blik og lægmandsblik paa de ting, og, hvor han fandt noget, da at bringe frem i komiteen og i Stortinget de ting, han mente var at merke, ogsaa der, hvor hans bemerkninger gav sig utslag i forslag om mindre bevilgninger. Jeg synes, at hr. Kragtorp kun har gjort sin pligt. Jeg har som oftest været paa den anden side, og der hvor han har dissentert og ment, at vi kunde nøie os med mindre bevilgninger, der har jeg som oftest været af en anden mening, men det har aldrig faldt mig ind andet end, at hr. Kragtorp har handlet som en god forsvarsven ogsaa der, hvor han har forsøkt at holde igjen. Og mange steder er jeg ikke sikker paa, hvem som har hat ret, det skal jeg bekjende. Hvad angaar episoden med brisantammunitionsbevilgningen i 1913 da var jeg ogsaa der paa en anden side end hr. Kragtorp. Statsraaden fremhævet, at hr. Kragtorp hadde gjort det vanskelig for militærvæsenet derved, at han hadde optat denne sak i Stortinget og faat Stortingets medhold i, at der ikke blev git bevilgning dengang. Jeg var som sagt ogsaa dengang paa den motsatte side, men jeg maa tilstaa, at paa grundlag av forsvarsdepartementets anførsler lykkedes det hverken mig eller nogen anden av militærkomiteens medlemmer at faa Stortinget til at gaa med paa bevilgningen. Jeg tror nok, at netop angaaende det punkt som hr. Kragtorp nævnte, tilførselen av kraft til Raufoss og de ting, var saken ikke saaledes fremlagt for os fra departementets side, at det var let for os, som gik med paa det, at irettelægge, at det var nødvendig. Saa jeg tror nok, at hr. Kragtorp ogsaa kunde hat gode grunde der. Hvorvidt han traf det rette, det vet jeg ikke, men han hadde gode grunde for at ta det standpunkt, som han tok. Og vi skal lægge merke til, at dette var i 1913; vi levet da under uttalelser fra regjeringsbanken om, at forsvarsbudgetterne bør nedsættes. Forsvarsbudgetterne bør og skal nedsættes, det blev sagt fra ministerchefen, og han blev sekundert av forsvarsministeren. Om hr. Kragtorp da i de punkter, hvor han trodde, det var forsvarlig, vilde hjelpe til med at faa utgifterne ned, det skal man ikke lægge ham tillast. Nu lever vi i andre forhold og forsaavidt liker jeg situationen bedre, men som sagt den er en anden end dengang, og man skal være noksaa forsiktig her med at dømme om, hvad der blev foretat baade fra den ene og den anden side i de aar. Jeg tror, at komiteen har lagt en rigtig bedømmelse paa de ting, som der her har været tale om at indstille paa og bevilge. Vi har strukket os svært langt, synes vi, paa mange punkter, og det var saa i komiteen, at paa de fleste steder, hvor det var enkelte medlemmer som stillet sig tvilsomt til det som

nu er blit indstilling, der frafaldt vi vor dissens, for at vi skulde være paa den sikre side. Vi har handlet fuldt ut under det ansvar, som er paalagt os; men vi har trodd, at her var enkelte ting og da særlig disse gjennomgripende eller gjennomgaaende organisationsforandringer, som ikke alene kunde, men ogsaa burde utstaa. De organisationsforandringer, som det her er tale om, gjælder efter St.prp. no. 26 generalstaben, infanteriet, kavaleriets mitraljøseavdelinger, feltartilleriregimenterne, positionsartilleriet, bergartilleriet, ingeniørvaabenet, festningsartilleriet, sanitetsvæsenet, artilleriets tekniske fællesetat, flyvevæsenet, saa jeg tror nok, jeg kan kalde det - om ikke gjennomgripende - saa i hvert fald gjennomgaaende organisationsforandringer. Vi har ikke kunnet faa andet ind i vort hode, end at det ikke er det rette tidspunkt at ta fat paa disse forandringer nu, og at de kan betegne en svækkelse av forsvaret. Det er, som det blev sagt av hr. Mjøen, at det gaar ut paa opsætning av officerer i høiere stillinger, uten at vi har anledning til at fylde ut nedenfra. Disse organisationsforandringer vil medføre store aarlige utgifter, og det er vel uvisst, hvordan vore budgetter for fremtiden vil stille sig, om de vil stille sig saaledes, at de taaler disse belastninger. Det vet jeg ikke. Forsvarsministeren har talt meget om sit ansvar; han er den ansvarlige minister. Ja, det er riktig, men vi har ogsaa ansvar, og jeg oppfatter det ansvar, som jeg har som medlem av Stortinget og som medlem av militærkomiteen, saadan at jeg ikke har lov til at kaste det over paa regjeringen og si, at jeg bare indstiller til bevilgning det, som foreslaaes. Det kunde selvfølgelig fra visse synspunkter være behagelig for os; men jeg oppfatter ikke mit ansvar som tingmand paa den maate. Naar denne forsamling har sat mig i militærkomiteen, saa oppfatter jeg mit ansvar saaledes, at jeg der skal se paa de ting, som blir mig forelagt, med mine egne øine - under det hensyn, jeg selvfølgelig tar til propositionen og begrundelserne der. Jeg skal se paa dem, saa godt jeg kan, og jeg skal indstille efter det uten hensyn til, at jeg derved tar paa mig et visst ansvar; ti det ansvar er det min pligt at ta paa mig.

Statsraad Holtfodt: Jeg skal ikke yderligere forlænge den almindelige debat; men jeg skal kun faa lov til at gjøre et par korte bemerkninger i anledning av, hvad der er fremført. Som en almindelig bemerkning skal jeg faa lov til at si, at jeg ikke har oppfattet det saaledes, som det skulde kunne betragtes som en personlig uhøflighet, om jeg ikke skulde besvare alle de spørsmaal, som stilles til mig. Specielt vil jeg si, at under behandlingen av en sak som denne, hvor man jo under den almindelige debat streifer ind paa en hel del av de spørsmaal, som senere kommer op til speciel behandling, der har jeg i hvert fald gaat ut fra, at der ikke skulde ligge nogen uhøflighet deri, at man venter med besvarelsen, indtil vi kommer til

hver enkelt post, idet jeg anser det ganske unyttig paa forhaand at begynde at drøfte organisationsspørsmål og saadant, forinden der er leveret de fornødne indlæg i saken. Det vil allikevel kun føre til en unødige forlængelse av hele debatten. Med hensyn til høflighetsspørsmålet har jeg ogsaa gaat ut fra, at naar der falder spørsmål av den art, at præsidenten finder at maatte besvare dem, da kan i hvert fald ikke uhøfligheten ligge paa forsvarsministerens side. Det blev nævnt av den ærede repræsentant hr. Ramm - jeg fik altsaa en yderligere paamindelse om, at jeg hadde været noksaa uheldig med hensyn til dette fremlæg for Stortinget - at jeg meget tidligere burde ha gjort opmerksom paa denne skjeldnen mellem det ordinære og det ekstraordinære budget. Jeg tror ikke, at militærkomiteens formand tar mig det ilde op, at jeg nævner, at med det samme Stortinget traadte sammen, gjorde jeg netop opmerksom paa akkurat det samme, som her er gjort. Propositionen er saaledes avfattet paagrund av de og de forhold, for hvilke jeg redegjorde igaar, og da gik jeg ut fra, at da jeg ikke hadde anledning til en konferance med den samlede komite, saa var jeg fuldstændig paa den sikre side mot enhver misforstaaelse ved denne meddelelse til komiteens formand. Med hensyn til endel bemerkninger, som faldt fra den ærede repræsentant fra Horten, skal jeg gjerne medgi, at jeg desværre overhørte de forutsætninger, hvorpaa repræsentanten fra Flekkefjord bygget sine uttalelser under militærbudgetterne, og jeg burde kanske, da jeg saa av de store overskrifter i aviserne, at det var oppfattet saadan, at det her var spørsmål om nye bevilgninger paa 22 millioner kroner, ha foranlediget en rettelse av det; men da jeg ikke hadde faat det stenografiske referat av, hvad jeg selv hadde sagt, saa er det grunden til, at jeg ikke har gjort det. Men jeg tror, at likeoverfor Stortingets medlemmer ialfald vil det av den allerede fremlagte proposition angaaende Kristianiafjordens forsvar tydelig fremgaa for dem, som har hat anledning til eller som har villet studere den, hvorledes dette beløp er fremkommet. Der er redegjort for alle de penge, som nu er disponible, og som altsaa forsvarsdepartementet enten har behandlet i den proposition, som allerede er fremlagt, eller vil komme til at behandle i den, som er under utarbeidelse, saa hvis der i saa henseende er opstaat nogen misforstaaelse, kan det hælde, at det skriver sig derfra, at jeg ved marinebudgettets behandling har overhørt, hvad der maatte være fremkommet av uttalelser fra enkelte repræsentanter. Jeg gjør da ved denne anledning opmerksom paa det paa en saadan maate, at jeg haaber, at ialfald i Stortinget er enhver misforstaaelse fjernet. Repræsentanten for Horten var en sterk motstander av det saakaldte hemmelighetskrømmeri og anførte blandt andet, at de ting, som var betegnet som tjenestesaker, var at faa kjøpt i bokhandelen, og da var det det rene spilfægteri - ja, han brukte ikke det uttrykk, men det var da et aldeles overflødig hemmelighetskrømmeri, at det skulde behandles

som en hemmelig sak. Denne uttalelse maa formodentlig være bygget derpaa at ved en misforstaaelse blev baade det egentlige armebudget og specialbudgetterne, altsaa detaljerte poster vedrørende hærordningen, fra boktrykkeren ganske rigtig sendt til en bokhandler; men med det samme, vi blev opmerksom paa det, blev det straks inddrat. Hvis man haardnakket vil vedbli at fastholde dette, at i militære anliggender kommer det først og fremst an paa at faa fremlagt saa meget som mulig for offentligheten, da tror jeg, man gjør forsvaret en daarlig tjeneste. Jeg tror det, og det er det, jeg har bygget min opfatning paa. Jeg vil da si, at specielt i aaret 1915 - jeg skal ikke uttale mig ut fra andet end de uttalelser, jeg har faat skriftlig og mundtlig - er indtrykket i det store og hele tat, at nationen under en situation som denne føler sig fuldt betrygget ved den kontrol, som øves fra Stortingets side, naar man er sikker paa, at for Stortinget holdes intet hemmelig. Stortinget er jo nationens tillidsmænd. Hvis der var noget hemmelighetskrammeri likeoverfor Stortingets medlemmer, saa kunde denne anke være berettiget; men naar alting fremlægges for Stortinget, saaledes som har været gjort her, maa det under en europæisk krig være tillat for forsvarsministeren at lægge en ganske anden maalestok paa hvad der skal være offentlig, end under almindelige forhold, rent bortset fra den ting, at jeg, om jeg skulde faa noget at gjøre med det i fremtiden, vil forholde paa den maate i hvert enkelt tilfælde, hvor jeg anser offentlige oplysninger for at være til skade for forsvaret. Jeg er en principiell motstander av denne fremlæggen av en hel masse detaljer. Jeg er sikker paa, at der er ikke 10 medlemmer av denne forsamling, som nogensinde har læst igjennem hvert enkelt punkt i denne detaljerte opregning av, hvad vi har av personel og lønninger. Det er kun den komite, som har med det at gjøre, og i armeen tar man det kun frem ved hver enkelt avdeling, naar man har bruk for vedkommende ting. Men at der blandt det store publikum er saadan interesse for disse ting, at det har nogen betydning for nationens bedømmelse av, hvorvidt midlerne er rigtig anvendt osv., det maa jeg tilstaa, at jeg staar meget tvilende likeoverfor. Men det er sikkert, at kunde man finde saa mange oplysninger, og specielt hvis jeg i denne tid hadde kunnet finde saa mange oplysninger i dokumenter fra Rusland, fra Sverige og gjerne fra Danmark - jeg vil ikke tale om de ting, som kunde være av mere end almindelig interesse fra de krigførende makter paa vestfronten - saa vilde det ha været mig ialfald til overmaade stor hjelp, og her er det ikke mit personlige studium, som ligger til grunn, men det er det studium, som pliktmæssig skal utøves av den etat, som er forsvarsministerens hjelpemiddel i disse anliggender, nemlig generalstaben, og den har altsaa ikke kunnet skaffe oplysninger. Jeg skal ved en senere anledning idag faa lov til at citere noget av en rapport fra militærattachéen i Stockholm om, hvorledes man der

betragter spørsmålet om anskaffelse av materiel, og hvor umulig det er at faa rede paa, hvorledes de penge, som man vet er bevilget til anskaffelser, er blit anvendt. I anledning av en bemerkning fra repræsentanten fra Horten om, at den tekniske administration er underlagt departementet, skal jeg da gjøre opmerksom paa, at jeg ogsaa efterhaanden blev fuldt klar over, at den ting, at la den tekniske administration ligge direkte under et departement, hvor jo forsvarsministeren er stadig skiftende, og hvor altsaa den egentlige tekniske ledelse - kan man si - kommer til at ligge i avdelingschefers og kontorchefers hænder, er en ordning, som ikke kan sies at være forenelig og overensstemmende med marinens tarv. Dette er da grunden til, at jeg har gjort et skridt paa egen haand, som jeg efter de uttalelser, som er faldt fra hr. Sparre, tør paaregne tilslutning til i Stortinget, naar saken kommer frem, idet den tekniske administration paa Horten ved en kongelig resolution er underlagt kommanderende admiral, som derved faar det fulde ansvar, ikke alene for personellet, men ogsaa for materiellet. Det er ogsaa en av de ting, som jeg tror, jeg tør nævne som et bevis paa, at jeg ialfald har forsøkt at gjøre, hvad jeg kunde for at vareta marinens tarv. Kommanderende admiral har, saavidt jeg har kunnet bringe i erfaring, aldrig været vist en saadan tillid tidligere og har aldrig faat en saa utstrakt myndighet, som den nuværende kommanderende admiral har efter nævnte kongelige resolution, som er utfærdiget den 31te december 1914. Jeg vil tilslut uttale min beklagelse over, at en forsvarsven som admiral Sparre kunde slutte sine betragtninger over de organisationsforandringer, som var foreslaat i armeen, med den uttalelse, at der her væsentlig var tat sigte paa en hel del høiere officersstillinger. Det er jo klart, at naar dette sies, forinden vi endnu er kommet til drøftelsen av disse organisationsforandringer og deres berettigelse, vil det virke paa forhaand saaledes, at man her stiller sig saa skeptisk som mulig likeoverfor, hvad forsvarsdepartementets chef kommer til at anføre som begrundelse. Og det er jo ingen av os, som kan være i tvil om, hvad der ligger bak en saadan uttalelse som denne, nemlig at der her fortrinsvis er tat sigte paa høiere stillinger, som man kanskje igrunden ikke har nogen bruk for. Det er klart, at efter komiteens indstilling har man ialfald ikke bruk for dem, siden der ikke er indstillet paa dem. Jeg finder det meget beklagelig, at en saadan uttalelse kom tilslut i det foredrag, som forøvrig blev holdt paa en saa nøgtern og saklig maate fra repræsentanten fra Hortens side.

Sparre: Jeg skal ikke opholde tiden længe. Det var nærmest i anledning av forsvarsministerens sidste bemerkning, at jeg forlangte ordet. Saavidt jeg forstod ham, hadde han oppfattet mig saa, at jeg skulde ha sagt, at disse organisationsforandringer som der her er tale om, væsentlig eller hovedsagelig skulde ha tat sigte paa

oprettelse av høiere officersstillinger. Det har jeg ikke sagt, saavidt jeg kan erindre da. Jeg maa være i høi grad misforstaat, naar jeg har kunnet opfattes saaledes, som om jeg mente, at man nu foretok alt dette for at skaffe officerer høiere rang og løn. Nei langt fra. Men jeg sa, at det væsentlig vilde resultere i dette. I det store og hele vil der bli en stigning opover i graderne uten at der kan fyldes paa nedenfra. Jeg kan ikke skjønne andet, end at det maa være saa. Men at dette skulde være gjort i den særlige hensigt at skaffe officerer høiere stillinger, har jeg aldrig sagt og heller ikke tænkt.

Kragtorp: Jeg har jo været forberedt paa det, at min virksomhet i militærkomiteen og Stortinget og min befatning med de militære spørsmål ikke kunde falde i armeens smak. Det er ikke at vente det. Men naar det lot til, at den ærede forsvarsminister vilde gi uttryk for, at hærordningen var blit saa god, som den var, paa trods av mit arbeide med den, saa appellerer jeg til hver mand, som var med dengang, om mit arbeide med ret kan karakteriseres slik. Jeg vet ikke andet end, at jeg gjorde mit bedste for at faa istand de ting, som jeg ansaa for at være nyttige og gavnlige efter den kundskap, jeg fik av komiteens øvrige medlemmer, og at jeg stod paa min mening dengang som før, og som jeg altid vil gjøre, saa længe jeg skal ha med disse ting at bestille. - Men det er saa rimelig: Enhver forsvarsminister har naturligvis sin interesse av at faa sit apparat saa fuldkomment som mulig. Det er ganske naturlig; det er rigtig og ret. Han vil ha saa mange dygtige mennesker som mulig knyttet til befalet. Han vil ha en saa fuldkommen organisation som mulig for at tilgodese de forsvarsmæssige formaal; det er ingenting at si paa det. Men naar saa en, som væsentlig har til opgave at vareta bønders og smaafolks, skatteborgeres, interesser, tillater sig at se paa dette med kritik og forsøker at spare ind for at slippe utgifter, hvor han mener det forsvarsmæssig gaar an, maa da den ærede forsvarsminister kunne forstaa det, selv om han ikke er enig i det. Jeg skulde forresten ønske, at forsvarsministeren blev medlem av denne forsamling i nogle aar og fik en flok vælgere bak sig, som med mistænksomme blikke saa paa det, han gjorde. Det kan hände, at han da kom til at se sakerne under en litt anden synsvinkel. Vi staar her i den situation, at efter regjeringens forslag skal der her opprettes 18 nye høiere militære embeder, og henved 50 militære embeder skal hæves i grad og løn. Det kan vel ikke forundre, at vi ser paa dette. Men jeg er enig med den ærede repræsentant hr. Sparre. Vi har aldeles ikke uttalt os mot disse embeder i almindelighet, vi har ikke sagt, at de ikke skal opprettes; men vi har sagt, at under den forhaandenværende situation kan det ikke være nødvendig at gjøre det. Det at profane fingre er oppe i disse ting, føles vistnok generende for de militære, jeg har forstaaet det, specielt naar det erindres, hvorledes disse ting blev bevilget før i tiden.

En gammel ven av mig, som i sin tid var stortingsmand, fortalte mig, hvorledes det gik med militærbudgetternes behandling dengang. Paa Stortinget gik det slik, sa han, at naar de fik forelæg fra departementet, sat militærkomiteen og funderte en dag eller to og bladet i boken, og naar de var færdig med det, fandt de bestandig, at der var en og anden post hist og her, som hang saa løst, at naar de bare rystet paa boken, saa dat den av. Det forsøkte man da at spare. Komiteens formand - var det dengang - fikk saa i oppdrag at skrive indstilling, og saa sørget han for at faa den samme mand i departementet, som hadde skrevet forelægget, til at skrive indstillingen; for da blev der aldrig noget vrøvl med indstillingen! Det var en utmerket maate, det gik lunt og godt, og naar det kom til Stortinget, saa gik det hele i en fei. Den ordning er vi kommet fra, og jeg vil ikke si, at den var heldig heller. Jeg tror ikke, at de forsvarsmæssige hensyn var tjent med den fremgangsmaate. Jeg er dypt uenig med den ærede forsvarsminister, naar han mener, at man ikke skal gjøre forsvarsspørsmålene saa almindelig kjendt og populære som mulig. Det gjælder her som i alle andre forhold, at skal man faa interessen op, saa maa der kjendskap og kundskap til. Jeg skulde ønske, at den røde bok fra forsvarsdepartementet blev folkelæsning. Man vilde da faa en kilde til interesse for og kundskap om forsvaret, som nu maa undværes. Og den ting, at man søker at holde det saa meget som mulig utenfor, det styrker ikke forsvarsinteressen og forsvarsviljen i vort folk. Jeg skal komme tilbake til de forskjellige spørsmå, naar vi kommer til den specielle debat. Jeg vil her bare ha gjort opmærksom paa, at likesaa vel som forsvarsministeren vilde reservere sig mot, at der paa forhaand skulde skapes en opinion mot ham ved behandlingen av denne sak, saa vil jeg ta den samme reservation, at der ikke skal skapes paa forhaand en opinion mot komiteen før behandlingen. Den er diktert av likesaa retskafne hensigter som forelægget, det kan man være forvissat om.

Stinessen: Jeg vil kun ha uttalt under den almindelige debat om denne sak, at jeg har deltatt i komiteens arbeide med den foreliggende indstilling med det største alvor og den største samvittighetsfuldhet for at gavne forsvaret. Jeg vil faa lov til at avgi den erklæring, at mit standpunkt i mange av de spørsmå, hvor der er dissens mellem komiteen og forelægget, ofte har været diktert av, at jeg ikke har trodd paa, at denne krig skulde vare saa længe, at vi kunde faa nyttiggjort os de forslag og de anskaffelser, som forelægget er kommet med. Ved siden av dette har ogsaa ofte meldt sig det spørsmå, om det er rigtig at trække flere end de allernødvendigste veksler paa skatyderne i en tid som denne. Jeg har fra selve livet den erfaring, at det er det rigtigste at handle litt varsomt med de forsvarsbølger, som gaar i vort folk. Handler man saaledes, at man slapper den forsvarsbølge, som er oppe, saa vil der komme en bakevje og en stilstand

i interessen for forsvaret. Der er ikke noget, som forsvaret lider mere under end det forhold. Jeg vilde avgi denne erklæring likeoverfor mit standpunkt til de forskjellige dissenser i komiteen.

Gausdal: Det er ikke alle, som er saa heldige, at de har en Aron ved sin side at svare for sig som forsvarsministeren. De spørsmål, jeg har stillet med hensyn til, hvilke foranstaltninger forsvarsdepartementet og regjeringen agter at træffe, om noget skulde indtræffe av alvorlig art, mener jeg godt og vel kunde besvares i denne forsamling, og jeg mener, at denne forsamling hadde ret til at faa svar paa det. Jeg synes, at det svar ogsaa kunde ikke bare gives for lukkede døre, men at det ogsaa kunde gives for aapne døre, ialfald maa der kunne svares saapas, at planerne ligger færdige, og at man vet, hvad man vil gjøre - det kan Stortinget være tryk for. Det, at man ikke faar noget svar, skaper den utryghet, jeg har pekt paa i mit foredrag, og den usikkerhet, at det her gaar paa slump akkurat som med "Berlin"-affæren. Man griper til foranstaltninger, efterat skaden er sket. Det styrker mig i den opfatning, som jeg har fremholdt i indstillingen. Jeg finder det som min absolute pligt at motsætte mig, at der paalægges skatteyderne nye byrder til et forsvar, hvis administration staar saa vaklende i sine beslutninger, og har sine saker paa saa daarlig grundlag. Derfor vil jeg allerede nu opta mit i indstillingen indtagne forslag om, at st.prp. nr. 26 bifaldes ikke.

Præsidenten: Hr. Gausdal har altsaa optat sit forslag fra indstillingen saalydende: "St.prp. Nr. 26 bifaldes ikke." Det er da præsidentens hensigt, før man gaar over til specialbehandlingen, at la votere over dette forslag.

J. Hestnes: Jeg har fulgt litt med i den diskussion, som i den senere tid er ført ute i landet med hensyn til den stilling, vi staar i, og det forekommer mig, at naar man samler de indtryk i en stor fælles sum, saa er det, likesom der ligger en anden undergrund under det, som der tales om, end det, vi delvis faar høre i denne forsamling nu. Det er, likesom jeg ikke faar det til at si mig selv, at man ser paa denne situation med de alvorets øine, som man kanskje er nødt til med dens forfærdelighet slik, som den foreligger. Jeg kan ikke indlate mig paa at tale om de militære fagspørsmål, men jeg ser i ethvert fald det, at der er dissens i komiteen om disse viktige ting, og at der flere steder er tilslutning til departementets forslag. Saa blir da spørsmålet for mig i ethvert fald: Er det forsvarlig under disse forhold, som vi nu staar i, at knipe paa ting, som der vel kan herske meningsforskjel om, hvorvidt de er nødvendige akkurat nu, eller er det mere forsvarlig at gaa til disse bevilgninger og kanskje derved styrke forsvaret baade i 1915, 1916, 1917 og muligens den periode, som derefter kommer? Jeg for min del er ikke i tvil. Hvis jeg her var med paa at

indskrænke forskjellige ting, hvorom de efterpaa kunde komme og spørge mig: Hvorfor var du ikke med der, du ser, det var et brist i forsvaret, som kanskje kunne været dekket - saa vilde jeg si, at jeg hadde tat et forfærdelig ansvar. Det har fra et par talere været nævnt, at vi faar ogsaa tilgodese de økonomiske interesser, og fra et andet hold var det nævnt smaafolks interesser. Ja, hvad er det, som er smaafolks og i det hele tat alles interesser i disse tider? Det er at stelle os slik, at vi kan verge og bevare landet, hvis det skulde knipe paa, at det spurgetes, om vi skulde ut for alvor. Jeg tænker, at folk forstaar, at den assurance skal til. Vi faar heller spare paa andre hold og knipe, hvor vi kan; men her hvor det gjælder at sætte laas for Norges lands dør, faar vi ikke se paa, om det koster nogen kroner mere eller mindre, d.v.s. vi, som mener, at vi kan tro paa vort forsvar, og som mener, at der er gavn i det. Den anden fraktion, som mener, at forsvaret er en fare istedetfor en fordel, taler jeg ikke om; men jeg taler om den store, overveiende del av vort folk, som ber og bønfaller Stortinget om, at man skal yde, hvad ydes kan. Jeg vil ha sagt disse almindelige ord. Jeg har ellers ikke lagt mig op i denne debat, jeg er ikke sakyndig eller fagkyndig nok til at gjøre det. Jeg vil tilføie, at naar man siger, man faar vogte sig for at bevilge for meget, da spør jeg, hvad de betyr alle de private ofre, som gives i dette land, fra smaa og store, fra mænd og kvinder, saa overraskende beløp, som man for nogen aar siden aldrig drømte om kunde komme ind. Det viser, at de er med i offervilligheten og vil være med paa, hvad der kræves av situationen, for at styrke vort land. Jeg peker paa, hvorledes folk overfor dem, som er ute paa nøitralitetsvagt - jeg tænker paa dem paa vore kanter, som ligger ute med torpedobaatene - lægger an paa at stelle godt for dem, gir dem, hvad de kan, ber dem op for at hygge for dem, om der er anledning til det, naar de ligger derute blandt havskjærene. Det tyder paa, at nu staar det norske folk med forstaaelse av, at her har det et redskap, som trænger at holdes i orden, et redskap, som vi tror paa. Jeg mener, at ut fra det syn og den grundbetragtning vender landets øine sig i disse tider mot Norges storting og ikke paa en eller anden liten detalj, hvorom der strides og er delte meninger. Stort set tror jeg, at departementet og departementschefen har tilslutning og tak for det, som er gjort hittil i de kritiske maaneder, som er gaat, og mit indtryk er, at den nuværende forsvarsminister ikke behøver at slaa øinene ned, naar han vender sig til det norske folk og spør, om han skal gjøre, hvad han kan, og naar han foreslaar os, at vi skal gjøre, hvad vi kan, for at styrke Norges forsvar og kanskje dermed redde landet i en tid, som er slik, at noget saadant endda aldrig har været skrevet i historiens blade.

Aavatsmark: Jeg hadde ikke tænkt at forlange ordet under den almindelige debat, men jeg vilde ha redegjort

for mit standpunkt under de enkelte titler. Den siste ærede taler nødsager mig imidlertid til at ta ordet allerede nu. Jeg mener, at den slags panegyrik, som han kom med, og det motsætningsforhold, som han vil søke at utdype mellem departementet og komiteen, intetsteds hører hjemme. Den ros, han gav statsraaden, slutter jeg mig helt ut til; men der laa i den uttalelse, som han kom med, da han sa, at forsvarsministeren ikke behøver at slaa øinene ned, naar han vender sig mot det norske folk, at militærkomiteens medlemmer skulde behøve at slaa øinene ned, naar de vender sig mot det norske folk. Nei, vi har likesaa rent skjold som den ærede forsvarsminister i forsvarsspørsmaal. Jeg har i mange aar staaet i denne sal og kjæmpet for større bevilgninger til forsvaret og det i en tid, da baade regjeringen og de fleste av mine partifæller var imot mig, og den ærede representant fra Kristiansund var en av de allerivrigste imot. Han hadde kun én ide, og det var flyvevæsenet. Den var god nok; men forøvrig var han imot. Jeg mener, at det ikke gavner saken, naar vi nu staar overfor viktige avgjørelser, at komme med en saadan tale, som hr. Hestnes gjorde. Vi vil allesammen sette laas for vort lands dør. Det er ikke bare den ærede forsvarsminister, som vil gjøre det; vi vil være med allesammen, ogsaa vi i komiteen, baade jeg, som i de fleste tilfælde har fulgt den ærede statsraad, og komiteflertallet, som har tat et litt andet standpunkt. Det er saa merkværdig, at al denne staahei skal behøves, først dette lange præludium igaar om den utenrikspolitiske situation, hvorom den ærede representant fra Bergen, hr. Mowinckel, sa, at det var sandelig heldig, dette kom, før det ekstraordinære budjet blev behandlet, og saa kommer man nu med disse taler for at sette militærkomiteen i et eiendommelig lys, som om ikke vi vilde forsvare landet, fordi om enkelte av komiteens medlemmer i rent saklige spørsmaal har en anden opfatning end den ærede chef for forsvarsdepartementet. Naar man kommer til disse spørsmaal, kan enhver faa høre, hvordan forholdet er, naar forsvarsministeren faar redegjort for sine grunde, og vi faar redegjort for vore. Da kan det jo hände, vi møtes paa veien. Hvortil al denne opstyr og al denne ros? Det forstaar jeg ikke! Jeg vil ha sagt dette for at forsvare komiteen mot den mistænkliggjørelse, at der skulde være et saadant forhold tilstede i komiteen, at den ikke vilde være med at yde forsvaret, hvad forsvaret kræver. Det er kun en forskjellig vurdering av enkelte saker. Naar der f.eks. tales om anskaffelse av haubitzer, har vi ment, at efter de opplysninger, som forelaa for os ved indstillingens avgivelse, fik det spørsmaal utstaa til siden, idet vi ikke kunde faa haubitzer før om 1 1/2 à 2 aar. Hvor kan vi faa haubitzer fra nu? Vi kan faa dem fra Sverige, er det blit sagt; men nu har det altsaa været fremholdt i disse dage fra forskjellige hold, at nu er forholdet til Sverige ytterst spændt, og at nu maa vi vende os med meget mistænksomme øine mot Sverige. Er forholdet saa spændt, kan vi ikke vente at faa haubitzere

derfra. Derfor har vi sagt, at disse haubitzeere maa vi vente med, for det første fordi vi tidligst ikke faar dem før om 1 1/2 à 2 aar, og for det andet av den grund, at er det noget, vi kan høste erfaring om fra den nuværende krig, er det skytsets kaliber og effekt. Det er intet, som erfaringerne fra den nuværende krig kan komme til at omstøpe mere end de forestillinger, vi hidtil har hat om disse ting. Det kan hende, at den ærede statsraad kan komme med oplysninger her om, at man vil kunne skaffe haubitzeere andetsteds fra i løpet av kortere tid. Nuvel, da faar man ta anskaffelsen under fornyet overveielse. Men jeg vil slutte med at sige, at dette at forsøke at legge i militærkomiteens standpunkt andet end saklige hensyn, som det er søkt gjort fra forskjellig hold, er uberettiget og uriktig.

J. Hestnes: Jeg hadde ikke tænkt at skulle træde den ærede formand i militærkomiteen paa tærne, saaledes som det later til, at jeg har gjort. Jeg har aldrig underlagt ham uhæderlige eller uædle motiver for hans opfatning eller stilling i militærkomiteen. Det være langt fra mig. Men formanden var ikke ubetinget heldig, naar han skjænket min interesse for forsvaret kun denne idé om flyvevæsenet. Jeg skal faa lov til da at peke paa, at i 1910, da jeg rigtignok sa, at man kanskje i fremtidens krige kom til ogsaa at lægge vegt paa baade flyvevæsen og undervandsbaater, da stod vedkommende forsvarsminister dernede paa gulvet og lo - saavidt jeg erindrer sekundert ogsaa av formanden i militærkomiteen. -

Aavatsmark: Nei.

J. Hestnes: Det var i den grad utopisk at tænke sig en slik utvikling, at de lo. Nu har vi 1915. Det kan hende, at opfatningen paa den korte tid er ganske blit revolutionert paa det omraade. Jeg skulde tro det. Men naar jeg i 1910 talte om de store bevilgninger, saa var det, fordi jeg ansaa vor stilling likeoverfor vort naboland saa god, at de skræmsler, som blandt andet militærkomiteens formand kom med, vilde jeg ikke tro paa. Jeg anførte blandt andet, at jeg ansaa den uttalelse av Oscar II av 24de oktober 1905 for at være saa betryggende og sterk som mange av den slags panserbaater, som da var sammenlignet med lastdragere paa 12-13 mils fart, som vi skulde ha for mange millioner. Det var i 1910. Men jeg har set mere klart aar for aar, at min opfatning dengang holdt ikke stik set i forhold til den senere utvikling i det virkelige liv. Jeg er forsaavidt gaat andre veie end socialisterne, som stadig fortæller os, at vi maa lægge vort forsvar ned; for enten betyder det ingenting eller det er ikke nødvendig at ha det. For mig er den opfatning blir mere og mere sikker, at vi maa ha forsvaret for at klare os som nation. Den vei maa det gaa. Forsaavidt har den ærede formand for militærkomiteen ret til at si, at jeg har forandret opfatning om disse spørsmal. Men det,

som har gjort den store revolution i min opfatning, er den ting, som hændte den 1ste august 1914, da Tyskland erklærte Rusland krig, og hvad der har utviklet sig i dagene siden. Jeg er derfor sikker paa, at hvis jeg ikke var med at yde, hvad jeg kunde av Norges statskasse til støtte for forsvaret, vilde jeg i hvert fald ikke betragte mig som at ha handlet slik som jeg burde som voksen mand.

O. Amundsen: Jeg vil faa lov til - først og fremst for min egen skyld - under den almindelige debat her og til undgaaelse av gjentagelser, naar vi kommer til de specielle poster, at si, hvordan jeg agter at forholde mig. Jeg har nylig været med at stemme for venstres forslag til program, som jo gaar ut paa, at man skal gjøre, hvad gjøres kan for at styrke forsvaret med sigte paa stillingen som den nu er, og som ellers gaar ut paa, at man skal avvente de erfaringer, som den nuværende krig kan antages at ville gi. Jeg indrømmer, at spørsmålet om, hvad som er av betydning med hensyn til vort forsvar i anledning av den nuværende situation, til en viss grad er skjønsmæssig, og i det stykke vil derfor enhver av os her i det væsentlige være henvist til at lite paa sin egen sunde sans, især naar der ogsaa er uenighet mellem de fagkyndige. For mig staar det imidlertid ganske klart, at f.eks. noget slikt som organisationsforandringer i forbindelse med hævelse av lønninger og grader ikke har nogenting med situationen at gjøre. Derom er jeg for mit vedkommende ganske overbevist, og ut fra denne betragtning ligger der i denne min overbevisning en grund mere til her at følge komiteen, som der jo kan bli bruk for de penge, som man paa den maate indsparer, til andre formaal, som netop staar i forbindelse med øieblikkets situation - især dersom det er riktig, som det er blit fremhævet vistnok baade under denne sak og under andre saker, som vi har behandlet for lukkede døre, at vi maa regne med den mulighet, at begivenheterne kan snøre sig fastere og fastere om os, saadan at vi ogsaa kan risikere at bli drat ind i krigens hvirvel. Da kan ikke jeg skjønne andet, end at vi, som har den opfatning, at her i propositionen foreslaaes ting, som ikke er av nogen betydning for den nuværende situation, vi maa netop av hensyn til øieblikket situation indrette vor stemmegivning i overensstemmelse med den indstilling, som foreligger fra militærkomiteen.

I almindelighet vil jeg faa lov til at minde om, at jo baade den ene og den anden her i salen ved forskjellige anledninger har vidnet om nødvendigheten og ønskeligheten av at faa gjort besparelser og innskærnkninger i militærutgifterne. Jeg antar, at de voterings, som vi kommer til ved behandlingen av de enkelte poster i den fra militærkomiteen foreliggende indstilling, vil gi en god prøve paa, hvor opriktig ment disse uttalelser har været.

Buen: Forsvarsministeren sa tidligere i møtet, at det hadde vist sig, at neutralitetsvernet, vort forsvar, hadde svaret til forventningerne og bidrat til at holde os

utenfor de krigerske forviklinger. Jeg tillot mig at uttale mine tvil derom, og de tvil er ikke blit svækket. I det hele tat synes jeg, vi er inde paa en farlig vei, naar vi nu skal prøve at sveise befolkningen ind i en slik tro som den, som besjæler repræsentanten hr. Hestnes i saa høi grad. Hvis vi skal begynde at lægge os til hvile i slike 17de-maitaler, som han holder, ja, saa tænker jeg, at det er farligere end overhodet at mangle tro paa dette forsvars nødvendighet og formaalstjenlighet, som vi socialister gjør. I det hele tat at lulle sig ind i indbildninger, det kan neppe ha stor værdi for land og folk. Jeg for mit vedkommende har den faste overbevisning, at vor utenriksminister, som jeg tror har fylldt sin stilling med stor dygtighet, og som har brukt de vaaben, som det overhodet fra vor side kan være tale om at anvende, han eller en utenriksminister i det hele tat, hvem det saa er, som skjøtter sin stilling - dette skal ikke være nogen panegyrik over utenriksminister Ihlen - han har 10, 20, 30 gange større betydning end hele Norges væbnede forsvar. Derom er ikke jeg et øieblik i tvil.

Det er saa eiendommelig. Her siger man fra militært hold, at alle disse ting, som foreslaaes, er nødvendige av hensyn til krisen og til den foreliggende situation. Samtidig ligger det jo i sakens natur, at det allermeste av disse ting, som det her er tale om, ikke kan faa nogensomhelst betydning under den foreliggende situation. Det er derfor en uriktig fortolkning av selve saken, naar man forsøker at gi indtryk av, at det er av hensyn til den foreliggende situation, at disse vældige summer nu skal ut. Det er derfor berettiget at si det, som er sagt, at de spesielt militært interesserte benytter situationen nu for at faa tvunget igjennem det, som de har en sterk anelse om ikke under nogen omstændigheter vilde la sig gjøre at faa tvunget igjennem siden, naar forholdene blir normale igjen. "Benyt anledningen", det synes at være det militære feltrop her i Norge nu. Og jeg siger ikke noget om det. Naar man er saa besjælet av den militære tanke, at man anser den og militærvæsenet i og for sig for at være nogen værdi, saa er der ikke noget rart i, at de benytter anledningen, at de bruker det feltrop sig imellem nu. Men det, som jeg synes er unaturlig, det er det, at folk flest lar sig hypnotisere av dette feltrop. For et almindelig menneske maa det ta sig merkelig ut, naar man ser, at selv borte paa svenskegrænsen skal der ogsaa nu foretages en række foranstaltninger. Hvad er det for noget, som er paafærde? Ved andre anledninger her i tinget faar vi høre, hvilken overordentlig stor betydning det hadde, at de tre konger møttes i Malmø. Dermed var faren fra den kant avværgt. Overenskomsten mellem Norge og Sverige, hvordan er ikke den lovprist her i salen og i pressen! Nu kunde man da være tryg paa det felt. Men samtidig kommer de militære autoriteter og siger: Ja, vi maa ha plantet kanonmunderinger ind mot den svenske grænse hitenfor den neutrale zone! Jeg synes, der er noget saa litet respektabelt, litet tiltalende ved slik politik, som

gaar ut paa dette, at drukne den sunde fornuft i fraser, som anvendes efter behovet til de forskjellige tidspunkter. Jeg synes, det er litet værdig for det norske folk at la sig tulle ind i alt dette. Det er naturligvis ikke noget at gjøre ved, at de, som har sterk tro paa det militære forsvar, nu benytter anledningen til at tømme samfundets ressurser ut til fordel for dette. Det kan ikke vi gjøre noget ved. Men jeg vil ogsaa, at man skal forstaa vor stilling, naar vi siger: Dette vil vi ikke være med paa. Dette skal ikke ske med vor billigelse. Dette blir for de partiers og repræsentanters ansvar, som slaar ind paa denne linje, som kan trække os ind i en rustningsperiode, som vi ikke har set make til nogensinde før i historien. Naar vi saa kommer dithen, at budgetterne - efter hvert som aarene skrider frem - blir vanskeligere og vanskeligere at balancere, man maa gripe til nye skattefundamenter ustanselig, saa skal det være os tillatt at minde om, hvad som sker i disse dage her i Stortinget.

Præsidenten: Den almindelige debat erklæres hermed avsluttet.

Præsidenten skal referere hr. Gausdals forslag paany. Hr. Gausdal foreslaar: "Stortingsproposition nr. 26 bifaldes ikke."

Gausdal: Jeg vil bede om navneopprop.

Votering:

Gausdals forslag blev med 90 mot 22 stemmer ikke bifaldt.

De 90 herrer var: Ugland, Kaddeland, Eiesland, Sanne, Lindstøl, Gauslaa, Skaiaa, Andersen Grimsø, Kulstad, O. Amundsen, Jacobsen, Joakimsen, Ellingsen, Holmesland, Ulstrup, Vassbotn, Otterlei, Kristvik, N. Hestnes, Sigurdsen, Kragtorp, Bøen, Jahren, Årstad, Gjedrem, Austbø, Haaland, Rasmussen, Eidem, Pedersen, Erichsen, Bauck, Galtvik, Hagerup, Aavatsmark, Inderberg, Stinessen, Schei, Wolden, Bergan, Fjermstad, Barman, Michelet, Hagerup Bull, Fretheim, Spangelo, Ameln, Mowinckel, Næss, Trødal, Bakke, Indrehus, Rosenlund, Svendsbøe, Myklebust, Lid, Sæim, Mjelde, Rinde, Skilbred, Løvland, Tveiten, Rik. Olsen, Kopseng, Omholt, Hans Hansen, Gjetmundsen, Lund, Ramm, Valentinsen, Pramm, Eftestøl, Aaen, Sparre, Johnson, F. Enge, Nalum, Berg, Godske Nielsen, O.B. Halvorsen, Ustvedt, Landheim, Mjøen, Lappen, Hovi, Gundersen, Peersen, J. Hestnes, Meyer og Thallaug.

De 22 herrer var: Jenssen, Fløistad, Ludv. Enge, Moeskau, Bergersen, Gjøstein, Foshaug, Gausdal, Ribsskog, Buen, Jul. Halvorsen, Samuelsen, Sæbø, Bonnevie, Hornsrud, Horgen, Andr. Hanssen, Finstad, K. Amundsen, Aaset, Magnus Nilssen og Chr. Knudsen.

Møde for lukkede dører, Stortinget 23. april 1915

Fraværende var: Stuevold-Hansen (forfald), Brant, Syrrist, Blakstad, Skaar, Nagel, Bernhard Hanssen, Konow (sykmeldt), Gunnestad, Rustad (forfald) og Castberg.

Komiteen hadde indstillet:

I
For terminen 1ste juli 1915 - 30te juni 1916 gives følgende bevilgninger til hæren:

a) Ekstraordinært:

Tit. 2. Infanteriet, gennemførelse av
hærordningen i 6te brigade kr. 903 000,00

Chr. Knudsen: Jeg vil be om at faa anledning til at stemme imot hver enkelt post for sig.

Præsidenten: Der skal bli votert over hver post særskilt.

Votering:

Tit. 2 bifaldtes mot 20 stemmer.

Videre var indstillet:

Tit. 3. Infanteriets mitraljøseavdelinger,
ammunition kr. 175 000,00

Votering:

Tit. 3 bifaldtes mot 20 stemmer.

Videre var indstillet:

Tit. 5. Hjulrytterkompanierne, anskaffelse
av manglende sykler kr. 50 000,00

Votering:

Tit. 5 bifaldtes mot 18 stemmer.

Præsidenten: Præsidenten vil henstille, om ikke socialisterne, efter den hovedvotering, som har fundet sted, samtykker i, at flere poster kan optages til votering samtidig.

Gausdal: Jeg mener, at vi faar vor mening frem allikevel. I almindelighet læser præsidenten flere titler og lar stemme over flere paa en gang, og da kan vi jo stemme mot alle titler paa en gang. Likesom de andre stemmer for dem, saa kan vi stemme mot dem. Jeg tror, det er helt unødigt at ta post for post.

Chr. Knudsen: Hvis præsidenten vil ta en votering foreløbig ved hver post og en hovedvotering tilslut, saa kan jeg frafalde min henstilling.

Præsidenten: Dertil skal præsidenten svare, at det er paa forhaand umulig at sige det; for der kan være andre, som ogsaa vil stemme imot de enkelte poster. Men vi kan forsøke at befølge den fremgangsmaate, som hr. Knudsen har foreslaat.

Videre var indstillet:

Tit. 6. Kavaleriet kr. 235 000,00

Kragtorp: Jeg vil bare henlede opmerksomheten paa et par bemerkninger som to av komiteens medlemmer har gjort under denne titel. Der bevilges her 160.000 kr. til saler; men vi faar vite i et hemmelig dokument, - det ligger paa referenternes bord og staar til tjeneste for alle, som vil se det - at vi er ikke velberget for kavalleriets vedkommende, om vi faar disse saler; for vi mangler en hel del hester. Det kan være godt at faa saler, det er jo et stykke paa vei; men jeg vil si, at der er liten hjelp for kavalleriet at faa saler, naar man ikke har hester. Hvorledes man skal bære sig ad med at faa det manglede antal hester, det faar vi ikke vite; vi vet bare, at de ikke er tilstede. Forsvarsdepartementet har sagt, og det er en sats som jeg underskriver: "Det er neppe nødvendig at paapeke den daarlige økonomi ved at holde til fredsbruk et kostbart vaaben som kavaleri, naar man avskjærer sig adgangen til at dra den fulde nytte derav i krig." Det er sandt det. Under den gamle hærordning hadde vi 18 eskadroner kavaleri; men da den gamle hærordning blev avløst av den nye, saa viste det sig, at vi kun hadde hester til 11; vi hadde 7 eskadroner, som vi nok hadde at underholde i fred, men som ikke kunde brukes i krig. Det var ikke hensigtsmæssig. Saa galt er det ikke nu; men der er dog flere eskadroner nu ogsaa, som, naar vi regner efter hestenes antal pr. eskadron, ikke har dresserte hester, og da tror jeg ikke, der er stor glæde ved salene heller. Jeg vil tillate mig at henstille til departementet, at det sørger for, at der ogsaa blir hester til disse salene.

Statsraad Holtfodt: Kun en ganske kort bemerkning. Det er riktig, at vi for øieblikket ikke har alle de dresserte hester, som er nødvendige for en feltopsætning; men vi er her, som paa saa mange omraader nødt til at ordne os, som vi kan, bl.a. ved at rekvirere de hester, som findes ute i distriktene, og paa den maate supplere, hvad vi har av dresserte hester. Der har ganske vist været fremme et forslag fra kavalleriets chef om, at vi skulde indkjøpe et større antal hester til dressur; men det dreiet sig om saa uhyre beløp paa grund av de voldsomme hestepriiser, som nu

eksisterer, at der ikke kunde bli spørsmål om at gaa til dette indkjøb.

Med hensyn til kavaleriet i det hele tat skal jeg kanske faa lov til at gjøre en ganske kort bemerkning, nemlig den, at departementet har under overveielse at anvende ialfald en del av kavaleriet paa en helt anden maate end den, man hittil almindeligvis har anvendt det, nemlig saaledes, at det i en ganske anden utstrækning end hittil blir utstyrt med mitraljøser, saaledes at de altsaa blir beredne mitraljøsavdelinger istedenfor kavaleriavdelinger i den forstand, hvori man hittil almindeligvis har oppfattet dette.

Votering:

Komiteens indstilling under tit. 6 bifaldtes mot 20 stemmer.

Videre var indstillet:

Tit. 7. Feltartilleriet kr. 962 000,00

Statsraad Holtfodt: Jeg tillater mig at foreslaa, at denne titel behandles i forbindelse med tit. 7 paa det ordinære budget, feltartilleriet, idet det er vanskelig at skille de ting, der hører til de forskjellige budgetter, fra hinanden under debatten. Av rent praktiske grunde er det heldigst at ta disse to poster samtidig.

Aavatsmark: Jeg slutter mig til statsraadens forslag.

Præsidenten: Under hensyn hertil vil præsidenten foreslaa, at denne titel utstaar, til den kan behandles sammen med titel 7 paa det ordinære budget.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Videre var indstillet:

Tit. 8. Ingeniørvaabnet	kr.	517 000,00
" 9. Fæstningsartilleriet	-	268 000,00
" 10. Intendanturen	-	1 650 000,00
" 11. Sanitetet	-	140 000,00
" 12. Artilleriets tekniske fællesetat -		150 000,00
" 13. Flyvevæsenet	-	100 000,00

Votering:

Komiteens indstilling under tit. 8-13 bifaldtes mot 19 stemmer.

Videre var indstillet:

Tit. 16. Bebyggelse, ventilation og lys
paa befæstningerne kr. 200 000.00

Vicepræsidenten, hr. Løvland, indtok præsidentplassen.

Statsraad Holtfodt: Som det vil fremgaa av komiteindstillingen, foreslaaes der paa denne post en avknapping fra det av departementet foreslaaede beløp 470 000,00 kr. til 200 000,00 kr. til anvendelse for behov, som er absolut nødvendige for feltopsætning, og som under den nuværende situation ikke kan utsættes. "Komiteen antar, at med de betydelige bevilgninger, som ifjor blev git til de samme formaal og med den begrænsede tekniske hjælp, som man raader over, og som nu maa antages i forveien at være sterkt optat, vil det neppe kunne lykkes at finde hensigtsmessig anvendelse til dette formaal for større beløp.

Komiteens mindretal - formanden og Stinessen - som ogsaa er enig i, at der under nærværende titel er medtatt ting, som under den nuværende situation kan utstaa, skulde dog ha ønsket at gaa med paa et noget høiere beløp end av flertallet indstillet." I anledning av denne indstilling skal jeg tillate mig at komme med en del bemerkninger. Departementet fremla i st.prp. nr. 110, tror jeg det var, for 1914 en plan for den bebyggelse, som ansaas nødvendig at opføre paa befæstningerne. Bebyggelsen var ved kystbefæstningerne tænkt ordnet efter et system med smaa leirhytter, saaledes at disse paa letteste maate kunde dækkes i terrænget, og bebyggelsen skulde da først og fremst ta sit utgangspunkt i at skaffe en forsvarlig underbringelse for den ekserserende styrke. Nu skal jeg faa lov til at gjøre en del almindelige bemerkninger om den maate, hvorpaa vore fæstninger er blit til. Dengang, - det var vel efter begivenheterne i 1895, hvis jeg ikke husker feil, - da der paa initiativ fra Stortinget blev forlangt at vort kystforsvar hurtigst mulig skulde istandsættes, blev der paa grundlag av en stor forsvarskommission, som hadde hatt disse spørsmaal under behandling, ganske i en fart fremlagt dens rent skjønsmæssige omkostningsoverslag over de kystfæstninger, som blev bygget ved Bergen, Trondhjem og delvis ved Kristianiafjorden. Da disse overslag ikke var detaljbehandlet av de tekniske myndigheter, er det klart, at der efterhaanden har vist sig at opstaa en del meget beklagelige mangler ved disse fæstninger, og den mangel paa penge, som efterhaanden viste sig at være tilstede, gik da utover bebyggelsen, saaledes at man ikke har kunnet skaffe forsvarlig underbringelse for besætningerne. Der er nemlig ved fæstningerne to slags underbringelse. Der er den saa kaldte bombesikre underbringelse, som imidlertid er saa usund, at den ikke kan anvendes under vaabenøvelser. Saa har man en "fredsunderbringelse", om man vil kalde den saa, som er nødvendig baade for den ekserserende styrke og i tilfælde ogsaa for krigsopsætningsstyrken i den tid av døgnet og til alle de

tider under et felttog, hvor besætningen ikke behøver at søke ly i disse overdækkede rum. Nu er forholdet det, at da vi bygget vore kystfæstninger hadde man ikke alene anledning til at skaffe bombesikker underbringelse for besætningen, men man skaffet ikke engang den nødtørftigste underbringelse for den ekserserende styrke. Ved de landfæstninger, som er bygget paa et langt senere tidsrum, er denne mangel rettet. Der er over alt nu anordnet bombesikker underbringelse for besætningerne, men derimot skorter det endnu en del paa underbringelse for den ekserserende styrke. Dette er da grunden til, at der stadig har reist sig sterkere og sterkere krav paa, at disse folk, disse vore soldater og vernepliktige, som ligger paa de veirhaarde strækninger ved kysten, skal skaffes en saa forsvarlig underbringelse, at ikke deres helbred sættes paa spil, samtidig med at den krigsmæssige side av saken tilgodesees derved, at man skaffer de fornødne bombesikre rom der, hvor disse mangler. For at løse denne opgave blev der ifjor anordnet en konferanse mellem fæstningsartilleriets chef og ingeniørvaabenets chef, hvor de da sammen utarbeidet en plan for, hvorledes dette skulde gjøres, og det er for at faa gjennomført denne plan, som vistnok er saa økonomisk beregnet, som det overhodet er mulig, at der nu er fremsat forslag om en restbevillning. Det er naturligvis saa ved denne proposition som saa mange steder ellers, at ved at granske hvert enkelt hus, som er opbygget, kan de, som ikke er kjendt med forholdene paa en fæstning, ha dannet sig et eller andet begrep om, at den bygning muligens kunde undværes og den bygning muligens undværes. Jeg tror, at de, som ikke selv har hat anledning til at gaa over vore fæstninger, som ikke har hat anledning til selv at følge tjenesten ved fæstningerne - og da specielt under veirforhold, da det mangen gang er omtrent umulig at opholde sig i fri luft - her kanskje helst bør slutte sig til den sakkyndige bedømmelse av den plan, som er utarbeidet av de to chefer, som præsumptivt skulde være de mest sakkyndige til at bedømme disse ting, nemlig fæstningsvaabenets chef og ingeniørvaabenets chef. Jeg tillater mig derfor paa dette punkt at opta propositionens beløp kr. 470 000,00.

Præsidenten refererte statsraadens forslag.

Gundersen: Jeg vil tillate mig at støtte statsraadens forslag her. Jeg har tidligere, baade i 1913 og 1914 noksaa utførlig uttalt mig om dette spørsmaal, forsaavidt angaar befæstningerne ved Kristiansand. Jeg skal nu kun henholde mig dertil. Jeg tror, dette er en post, hvor man ikke bør spare. Det gjælder først og fremst at holde besætningernes helbred oppe og gi dem nogenlunde rimelige levevilkaar, naar de er nødt til at være paa disse indskrænkede omraader, vore befæstninger. Jeg vil derfor paa det bedste støtte det fremsatte forslag og henholder mig i et og alt til, hvad der er uttalt av statsraaden.

Kragtorp: Det er ikke manglende interesse for besætningernes helbred og heller ikke noget andet i den retning, som har været avgjørende for komiteen, naar vi har stillet os, som vi har gjort, overfor denne post. Men vi har, som vi har skrevet i indstillingen, trodd, at med dette og det beløp, som blev bevilget ifjor, maatte man foreløbig kunne ha nok, og at det derfor maatte kunne gaa an at vente, før man bevilget resten. Vi har litt erfaring i den retning. Vi bevilget ifjor til opførelse av barakker paa Gardermoen. Der gjaldt det mandskapernes helbred; for der manglet ogsaa barakkeetablissementer. Vi fik høre av den ærede statsraad, at de ikke var begyndt paa opførelsen endda. Nu kunde det jo ogsaa tænkes, at det ikke er gaat saa rent hastig og efter ønske med de andre bebyggelser heller; de militære myndigheter har jo hat adskillig andet at gjøre i det sidste aar, især efter 1ste august, end at bygge hus. Det kunde derfor tænkes, at der var disponible penger igjen av det, som før har været bevilget til dette formaal. - Den hele komite er enig om, at det beløp, vi her har foreslaat, maa kunne klare sig til de formaal, som ikke kan utsættes. Jeg vil henstille til mine herrer at se paa fortegnelsen i dokument nr. 1. Jeg skal ikke begynde at læse op; det vilde kanskje bli betragtet som en infami, om jeg gjorde det. Men det maa dog erkjendes, at der er adskillig der, som ikke har nogen større forbindelse med soldaternes helbred ialfald. Med det beløp, som vi har opført, kan sikkert det allermeste av de ting, som er uomgjængelig nødvendige, tilgodeses i budgetterterminen. Den hele komite staar samlet om den opfatning, at der er tat med meget her, som i ethvert fald ikke kan være saa paakrævet netop nu under den forhaandenværende situation. Et par medlemmer av komiteen sier, at de kunde ønske at stemme for et noget større beløp; men alle er enige om, at der er medtat ting, som kan utstaa. Jeg anbefaler derfor indstillingen.

Præsidenten: Tittel 16 er no uppteken til røysting. Forsvarsministeren hev teke upp propositionen, kr. 470 000,00. Nemndi fører tittelen upp med kr. 200 000,00.

Gausdal: Jeg maa be om, at der blir stemt først over det største beløp og derefter over det mindste. Det kan tænkes, at der er repræsentanter, som vil stemme mot begge beløp, og det vil der ikke være anledning til i tilfælde av, at man faar alternativ votering.

Præsidenten: Præsidenten vil daa tilraada, at me fyrst røystar yver framlegget fraa forsvarsministeren, og so framt det ikkje vert godteke, dernæst yver nemndi si innstilling.

O. Amundsen: Skal vi ikke ha navneoprop ved denne votering?

Præsidenten: Præsidenten tenkte ikkje aa fyreslaa det, men so framt repræsentanten ynskjer det, skal præsidenten bøygja seg.

Kragtorp: Jeg kan ikke forstaa, at det kan ha nogen hensigt at ha navneoprop, men jeg vil selvfølgelig ikke motsætte mig det, hvis nogen utenfor komiteen ønsker det; saavidt jeg vet, er det ingen i komiteen, som har noget ønske i den retning.

Præsidenten: Naar det er framkome ynskje um det i ei so vidt stor sak som denne, vil præsidenten bøygja seg.

Votering:

Statsraad Holtfodts forslag bifaldtes med 60 mot 58 stemmer.

De 60 herrer var: F. Enge, Nalum, Berg, O.B. Halvorsen, Rustad, Ustvedt, Hovi, Gundersen, Peersen, J. Hestnes, Meyer, Thallaug, Ugland, Sanne, Lindstøl, Gauslaa, Andersen Grimsø, Joakimsen, Holmesland, Ulstrup, Vassbotn, Otterlei, Kristvik, N. Hestnes, Bøen, Årstad, Gjedrem, Braut, Austbø, Haaland, Rasmussen, Eidem, Pedersen, Inderberg, Wolden, Bergan, Fjermstad, Syrrist, Barman, Michelet, Blakstad, Spangelo, Ameln, Mowinckel, Næss, Indrehus, Myklebust, Lid, Sæim, Mjelde, Løvland, Tveiten, Omholt, Hans Hansen, Gjetmundsen, Lund, Valentinsen, Aaen, Gunnestad og Johnson.

De 58 herrer var: Godske Nielsen, Magnus Nilssen, Chr. Knudsen, Landheim, Castberg, Mjøen, Lappen, Kaddeland, Eiesland, Jenssen, Fløistad, Skaiaa, Kulstad, O. Amundsen, Jacobsen, Ellingsen, Ludv. Enge, Sigurdsen, Kragtorp, Moeskau, Bergersen, Jahren, Gjøstein, Foshaug, Gausdal, Erichsen, Bauck, Ribsskog, Buen, Galtvik, Hagerup, Aavatsmark, Stinessen, Schei, Hagerup Bull, Jul. Halvorsen, Fretheim, Samuelsen, Sæbø, Bakke, Rosenlund, Svendsbøe, Bonnevie, Rinde, Skilbred, Rik. Olsen, Hornsrud, Kopseng, Horgen, Nagel, Andr. Hanssen, Ramm, Finstad, K. Amundsen, Pramm, Aaset, Eftestøl og Sparre.

Fraværende var: Stuevold-Hansen (forfald), Trædal, Skaar, Bernhard Hanssen og Konow (syk).

Derved bortfaldt votering over komiteens indstilling.

Hr. Årstad indtok atter præsidentpladsen.

Videre var indstillet:

Tit. 17. Kommandoplads paa befæstningerne intet

Statsraad Holtfodt: Med hensyn til kommandoplads paa befæstningerne er forholdet temmelig nøiagtig det samme

som med hensyn til bebyggelsen, forsaavidt som man der ikke har rukket at skaffe en forsvarlig sikkerhedsanordning for de chefer, som skal lede batteriernes ild under kamp. De herrer, som maatte ha avlagt et besøk paa en av vore fæstninger, vil kanske ha lagt merke til, at tildels staar man og fører kommandoen fra aapne platformer, hvor man ikke kan holde et kart og ikke kan bruke et instrument, overhodet ikke bruke nogen av de hjælpemidler, som ved en fæstning er nødvendige for at kunne lede ilden og lede forsvaret. Hvis man derimot kommer ombord paa et panserskib eller paa et andet av marinens fartøier, saa vil man se, at er det noget sted, man har lagt vegt paa at skaffe den ledende chef en sikker standplads, saa er det netop der hvorfra det hele fartøis ild og manøvrering skal ledes, nemlig kommandotaarnet. Det skriver sig fra, at man ved al skibsbygning har den rigtige forstaaelse av hvor viktig det er at tilveiebringe den bedst mulige dækning for, hvad man kan kalde ledelsens eller forsvarets hjernemasse; denne ligger paa de fleste av vore fæstninger aldeles blottet, mens man paa et fartøi omgjerder dette organ med den største sikkerhet, som overhodet kan skaffes. Nu er det saa, at der er git en begyndelsesbevilgning til disse kommandoplads, men det er ikke paa langt nær tilstrækkelig til at faa gjennomført en planmessig anordning av ildledelsen ved vore fæstninger. Dels findes der endnu kommandoplads, som er uten enhver beskyttelse - de har ikke engang et træskur over sig - og dels har man kommandoplads, hvor man er bygget ind i et almindelig træskur, opført av bord paa et par tommers tykkelse. Dette er forhold, som er aldeles uholdbare og uforenlige med en rationel og nogenlunde betryggende ledelse av et fæstningsforsvar. Der er av militærkomiteens flertal i dette spørsmåal anført som argument, at man ikke kan gaa til yderligere bevilgning paa dette punkt, forinden man har indsamlet erfaringerne fra den nu paagaaende krig. Men dertil vil jeg faa lov til at si, at er det noget omraade, hvor vi er absolut avskaaret fra at indsamle erfaringer, saa er det paa fæstningernes omraade; thi det er, mig bekjendt, komplet umulig for en norsk officer at faa adgang til en hvilkensomhelst anden fæstnings kommandoplads. Er det noget, som holdes strengt hemmelig, saa er det dette, selv om man kanske kan faa lov til at se disse anlæg utenfra. At komme ind og faa se hele mekanismens anordning paa en kommandoplads i en fæstning, tror jeg, er ganske udelukket. Likesaa vil jeg fremhæve, at vore egne erfaringer paa det omraade er fuldt tilstrækkelige til at faa rede paa, hvorledes disse kommandoplads skal bygges. Vi har maattet indrette vort eget fæstningsforsvar paa vore egne erfaringer og vore egne instrumenter. Vi kan ikke gaa til saa kostbare anordninger som de, som forefindes ved fæstningerne i andre land. Selv om vi kunde komme ind paa dem, er det litet sandsynlig, at vi nogensinde vilde kunne lægge samme maalestok til grund for vore befæstninger. Repræsentanten hr. Svendsbøe svævet i

den misforstaaelse under den almindelige debat, at der her var spørsmål om at lægge panserkupler over hver enkelt av batterichefernes standpladser. Det er ikke tilfældet. Efter de planer, som foreligger, har vi ikke gaat ut fra, at der skal skaffes panserbeskyttelse. Vi har maattet nøie os med betonoverdækning og følger det samme princip som ved alle vore fæstninger, at vi sprænger kommandopladsene ind i fjeldet, altsaa skaffer naturlig beskyttelse istedenfor kunstig beskyttelse ved hjælp av panser. Med hensyn til utførelsen av disse arbeider er det jo saa, som alle vil være opmerksom paa, at der ved vore fæstninger er en betydelig styrke indkaldt. Hvis vi nu bruker denne styrke til at hjælpe til ved de arbeider, som skal utføres paa fæstningerne, er det høist sandsynlig, at arbeiderne kan bli fremmet baade hurtigere og billigere end ved senere bevilgninger og en stykkevis og planløs arbeidsordning. Paa grundlag av, hvad jeg her har anført, tillater jeg mig at foreslaa, at det beløp, som er opført i propositionen, bevilges.

Præsidenten: Forsvarsministeren har altsaa optat forslag om, at der under titel 17 bevilges kr. 225.000,00.

Kragtorp: Vi er jo her inde paa et farlig felt. Vi er kommet over paa de militære foranstaltninger av reneste vand. Det vil vel litet betyde, hvad jeg siger her. Vi har av de foreliggende dokumenter set, at der ifjor, som vi ogsaa har skrevet i indstillingen, blev bevilget kr. 300.000,00 til kommandoplads. Det har derfor ved denne post som ved den forrige været den samme tanke, som har ligget til grund for vor indstilling; vi trodde ikke, man skulde kunne faa anvendelse for alle disse penger i denne travle tid, og vi antok, at man maatte ha nok at gjøre for at faa anvendt de penger, man har, og at vi derfor kunde la denne sum utstaa iaar. Dertil kommer den ting, at vi hadde ikke den tanke og den tro, som forsvarsministeren her har git tilkjende, at fæstningerne skulde være av de ting, som ikke kunde være gjenstand for nogen forbedring eller nogen forandring i henhold til krigserfaringerne. Vi trodde, det var helt omvendt; for er det nogen krigsapparater, som vel har faat lide baade skuffelse, og som er kommet anderledes ut av det, end man hadde trodd, er det visst fæstningerne, efter alt, hvad jeg har kunnet læse mig til av beretningerne fra krigen. Vi har set eksempler paa, at fæstninger, som har været anset som praktisk talt uindtagelige, har maattet kapitulere efter ganske faa dage. Desuten blev det os meddelt, at der arbeidet sig frem en teknisk opfindelse, som muligens kunde ha betydning for dette spørsmåls videre løsning. Der skal ha været holdt foredrag i specielle militære kredse om en epokegjørende opfindelse, som ser ut til at kunne revolutionere den hele kommandoførsel paa vore befæstninger. Under disse omstændigheter fandt vi, at det maatte være fuldt forsvarlig at la denne post utstaa. Det skulde være sørgelig, om der nu blev bygget kanske efter

litt forældede metoder, saa det, vi i dyre domme hadde skaffet os, kanskje en vakker dag maatte omgjøres og erstattes med nye og moderne ting. Det var disse tanker, som laa til grund for vor indstilling. Om det artilleristiske skal jeg selvsagt vel vogte mig for at sige noget.

Ameln: Jeg vil sige, at jeg agter at stemme for denne post. Jeg vil redegjøre ganske kort for, hvorfor jeg stemmer for den, og hvorfor jeg stemte for den forrige post. Jeg er nemlig i sin almindelighet enig i komiteens ræsonnement, at det er ikke heldig, at man ordner forelæggene paa en maate, som ialfald gir skin av, at man benytter leiligheten til at faa bevilgninger ind her, som man muligens burde faa ind paa det ordinære budget. Men jeg mener - og det er avgjørende for mig - at det har vist sig vanskelig for venstres forsvarsministre under almindelige omstændigheter at faa de nødvendige bevilgninger. Hvis man da her kan slaa flere fluer i en smæk og faa med de nødvendige bevilgninger, selv om ikke pengene kan benyttes med en gang, tror jeg, det er heldig. Og da det har lykkedes forsvarsministeren at overvinde ialfald flertallet inden sit parti under forrige votering, synes jeg, det er riktig, at han forfølger seiren og redder disse poster i havn. Det kunde ellers være uvisst, om han eller hans efterfølgere fik anledning til at redde dem. Derfor stemmer jeg for bevilgning.

Statsraad Holtfodt: Med hensyn til denne rent almindelige betragtning over den rolle, som fæstningerne har spillet i denne krig, kan jeg ikke slutte mig til den opfatning, som komiteens ordfører her har fremholdt. Der foreligger nemlig intet, som viser, at fæstningerne - ialfald en hel del av dem - ikke har spillet netop den rolle, som man har tiltænkt dem. Der er ikke nogensinde omtrent bygget en fæstning, som er i den grad uindtagelig, at den ikke ved saa voldsomme hjelpemidler, som tyskerne anvendte like overfor de belgiske fæstninger - samtidig med de kolossale mobile stridskræfter, som blev sat ind mot fæstningerne - skulde kunne bringes til fald. Men hvis vi legger merke til, hvad der har været avgjørende for hele felttoget, nemlig den fæstningsrække, som franskmændene har holdt fra Belfort oover til Verdun, saa vil man se, at de netop har løst den opgave, som de har været tiltænkt, nemlig at hindre tyskerne i at gaa den korteste operationslinje ind mot Paris, hvorved felttoget for længe siden vilde ha været avgjort. Saa det er en ganske dristig slutning av hr. Kragtorp allerede paa det nuværende tidspunkt at drage den slutning, at fæstninger for fremtiden blir overflødige. Det var det ene. For det 2det er der ikke her spørsmål om at bygge fæstninger; der er spørsmål om at træffe høist fornødne sikkerhetsforanstaltninger paa de fæstninger vi har, og vel at merke for den aller væsentligste del paa vore kystfæstninger. Og al den erfaring, som jeg har kunnet

utdrage av denne krig, den gaar i den retning, at er det noget, som er fastslaat ved denne krig, saa er det det, at den lærdom og den teori, som i fredens dage er opstillet baade med hensyn til kystfæstningernes forsvarsevne, og den maate, hvorpaa de maa angripes, den har til det yderste holdt stik. Man tvilet et øieblik paa det. Da verdens største og mægtigste sjøfarende nationer gik til direkte angrep paa Dardanellerne ad sjøveien, da begyndte virkelig ogsaa jeg at studse over, at det skulde være mulig i et saadant terræn som Dardanellerne at komme frem med en flaate uten at gaa over land samtidig. Det viste sig imidlertid snart, at det var et kostbart eksperiment for de angripende flaater. Og naar man erindrer, at England sidder med en saa overvældende flaate, som den har, og at den tyske flaate ligger i ly av en kystfæstning paa Helgoland, saa maatte det jo, hvis denne fæstning var saa lidet motstandsdygtig, som man skulde faa indtryk av efter dette, være en forholdsvis overkommelig opgave for den engelske flaate at gaa like paa Wilhelmshafen og komme ind i den tyske flaates rede. Det er nok meget langt fra, at fæstningerne i denne krig likesaalidt som i alle tidligere krige har utspillet sin rolle. Tvertimot, de har i mange punkter hat en ganske avgjørende betydning for den maate, hvorpaa felttoget har utviklet sig. Jeg skal faa lov til at gjøre opmerksom paa, at det er klart, at naar jeg likeoverfor en enstemmig komiteindstilling optar propositionen, saa er det, fordi jeg som fagmilitær - og det er kun i egenskap av fagmilitær, jeg er forsvarsminister - og dette er ogsaa et omraade - hvor jeg tror jeg sidder inde med speciel fagkundskap - tillægger disse ting en meget stor vekt.

Aavatsmark: Jeg er i det væsentlige enig med den ærede forsvarsminister i, hvad han uttalte om fæstningernes betydning, og jeg er ogsaa enig i, hvad han uttalte om, at kommandopladser paa vore fæstninger maa vi ha. Jeg skal faa lov til at redegjøre ganske kort for disse forhold. Det blev ved en kommission ifjor utredet, hvad det vilde koste at faa tilstrækkelige kommandopladser paa alle vore befæstninger, og det viste sig, at summen dengang blev anslaat til kr. 525 000. Derav blev ifjor bevilget kr. 300 000; altsaa det skulde iaar gjenstaa at bevilge kr. 225 000. Nu har komiteen, som i sin almindelighet er enig i, at kommandopladser maa vi ha, i sin indstilling gaat ut fra, at man ikke i kommende termin vilde komme til at bruke mere end denne store bevilgning, som blev git ifjor paa kr. 300 000 ved siden av al anden bygning, som nu foregaar paa vore befæstninger rundt om i landet, og derfor har vi trod, vi kunde lette dette budget med de kr. 225 000 for iaar - altsaa utsatte det. Det er ikke komiteens mening at stryke beløpet - det tror jeg komiteen enstemmig vil gi mig tilslutning i; men det er kun meningen at faa en utsættelse for at ta det paa et andet aars budget, hvor budgetforholdene er lidt lettere. Dertil kommer ogsaa den ting, at vi trodde, at efter den

nuværende krig kommer man til at høste mange erfaringer; og én erfaring har man ialfald høstet, og det er den, at faste batterianlæg i stor ansamling, de vil i løpet av kortere eller længere tid som regel staa for fald. Jeg er ikke artillerist, men jeg har hørt nævne fra noksaa sakkyndige folk, at det kan hände, at man med fremtiden for øie kan komme til at omordne vore fæstninger lidt, saa man ikke samler saa mange kanoner paa et sted, men spreder dem mere utover og har en kommandoplads, som ligger fjernt, og hvorfra man ad elektrisk vei kan indrette kanonerne. Der er paa dette omraade opfindelser allerede nu, som er kommet meget langt - f.eks. denne fjernretning, at man staa paa et sted langt fra fæstningen og kan indrette kanonerne ad elektrisk vei. Kommer den opfindelse til at holde, hvad den lover, saa kunde det muligens føre til en omordning av vore kommandopladsler. Dertil kommer - og det har ialfald været bestemmende for mig - at flere av vore fæstninger som Bergen, Oscarsborg m.fl. skal omordnes og anordnes noget anderledes end nu, og kanonernes og batteriernes placement blir jo det, som avgjør kommandopladsens beliggenhet. Derfor trodde komiteen, at vi burde utsætte denne bevilgning iaar til et senere aar, hvor budgetforholdene var lettere; men det er ikke komiteens mening at stryke beløpet, idet vi med forsvarsdepartementets chef er enig i nødvendigheten av, at disse kommandopladsler bringes iorden. Det er de synspunkter, som har gjort, at vi iaar har trod at kunne utsætte det. Jeg trodde, at naar statsraaden fik den forsikring, at det ikke var meningen at stryke beløpet, men at det vilde komme igjen paa et senere aars budget, vilde acceptere indstillingen, saa meget mere som man nu har kr. 300 000 til raadighet fra budgettet ifjor, og vi ikke trodde, man kunde faa opbrukt mere i kommende termin.

Løvland: Det er sjølvsagt, at me som ikkje er fagmenn, vil gjerne vera med og spara det, som sparast kann, men likso sjølvsagt er det, at skal me gjera i stand vaart forsvar, so maa me gjeva det slikt utstyr, at me kann bruka det, so det ikkje skal gleppa, naar det skal røynast paa. Komiteformannen og heile komiteen i si motivering spaar, at me stend fyre inngangen til tekniske røynslor i krigen og tekniske oppfinningar som kann gjera, at desse kommandoplassarne ikkje fær noko verd, eller at ein ikkje kann bruka deim. Det er noko spilder nytt. Kva skal me daa gjera med dei 300 000 kr., som er løyvde? Skal me kasta deim burt, eller er dei burtkasta? Skal me staa og venta no, naar me er midt i krigen og skulde rusta oss for denne ulukka, so godt me kann, og bruka desse festningarne, skall me so gjeva oss til aa staa og venta paa nye tekniske oppfinningar? Det er ein liten by i Danmark, som er namngjeten, han heiter Præstø. Der tok bystyret ei avgjerd, at dei ikkje vilde byggja gasverk, for dei vilde venta paa nye tekniske oppfinningar. Dei kom til aa venta i 40 aar, men um dei hev fenge elektrisk ljøs enno, veit eg ikkje. - Naar statsraaden, som hev

andsvaret og, som han hev nemnt sjølv, er fagmann her, bed um aa faa dette, som han meiner maa til for aa gjera festningarne fullt brukande, so er det ingi meining for oss i aa segja nei. Det er for seint aa vedtaka ting som dette, naar me skal bruka festningarne, og dette daa vantar; daa kjem andsvaret, men daa er det for seint aa retta paa det. Eg finn for min part, at eg maa setja til sides all tvil og all sparehug, for dette er krav, som vert haldne fram so sterkt av det styre, som stend med andsvaret.

Gausdal: Til det, som hr. Løvland sa, vil jeg gjøre opmerksom paa, at forsvarsministeren har sagt, at der skal mineres ind i fjeldet og cementseres, og det er ikke en dags verk og ikke en maanedes verk. Vi har set paa andre fæstninger, hvor de har foretat slike arbeider, at det har gaat baade et og to og tre aar, før de er blit færdig med slike arbeider, og da vil vi ikke komme til at kunne bruke dette under den situation, vi har nu, allikevel. Og det er heller ikke ganske rigtig, som præsident Løvland oplyste, at man venter paa disse opfindelser; nei de er allerede gjort og demonstrert, som av formanden i komiteen oplyst. Man er kommet saa langt nu, at man kan staa langt borte paa et beleilig sted, hvor man har god utsigt, og dirigere og avfyre kanonerne, uten at der behøver at være en mand tilstede ved kanonen. Vi har set opfindelsen demonstrert, saa det er ikke bare noget, som er i det blaa, det er noget, som vi nu har visshet for. Jeg vilde gjøre opmerksom paa det. Vi behøver ikke gaa til bevilgning av den grund, at der kan være nogen stor sandsynlighet for, at dette kan komme denne situation til nytte.

Mjøen: Der er ifjor bevilget 300 000 kr. til kommandoplads; men i den nuværende krig har det vist sig, at tykkelsen av betonehvælvene har særdeles meget at si, og det kunde derfor hælde, at man af krigen kunde indvinde endel erfaringer, som vilde ha indflydelse paa, hvordan man burde støpe eller arrangere disse kommandoplads. Og en ting til, som er fremhævet av formanden i komiteen: beliggenheten. Man kan komme til at burde lægge dem paa andre steder, for at de ikke skal være for nære indpaa hvor kanonerne staar, hvorved den, som skal lede ilden, kan staa bedre beskyttet. Den tredje grund for komiteen har været, at man antagelig ikke klarer at bygge for mere end de 300 000 kr., som er bevilget.

Ramm: Jeg har gaat ut fra, at disse 300000 kroner, som blev bevilget ifjor, ikke alene er benyttet helt, men at der - i alle fald da vi behandlet saken i komiteen - sogar ikke var benyttet noget av dette beløp. Nu har krigen paagaat rundt om os helt siden august, og naar det da ikke har været fundet nødvendig at skride til anvendelse av disse penger, enda vi nu er kommet saa langt som til april, saa har jeg tænkt mig, at det beløp, som er

bevilget, foreløbig maatte være tilstrækkelig. Disse 300000 kroner er et saavidt stort beløp, at jeg har gaat ut fra, at det i alle fald for tiden var tilstrækkelig. Jeg er fuldt opmerksom paa, at det kunde være ønskelig ogsaa at faa det andet beløp til disposition for regjeringen; men jeg maa gaa ut fra, at det ikke er nødvendig nu. Derfor har jeg stillet mig som jeg har gjort.

Sæbø: Jeg vil ikke legge mig op i denne militærdebat, for jeg anser det git paa forhaand, hvordan voteringen falder ut; men det var en ting, jeg kom til at tænke paa, og som jeg vilde minde om i denne forbindelse, og det var vore landrepræsentanters stilling til veibudgettet i 1913. Det var dengang av veidirektøren foreslaat 200000 kroner mere end av regjeringen indstillet for at skaffe saa bra veier ute i bygderne, som det var mulig. Dengang stod den ene representant op her i tinget efter den anden for at si, at veiene var skrøpelige og elendige ute i landdistrikterne, og man vilde gjerne ha dem gode. Men da finansministeren erklærte, at finanserne var saa elendige, maatte man spare i haab om, at det skulde bli bedre siden. Jeg vet ikke, om de har faat veiene saa brillante siden 1913; det er vel ikke synderlig forskjjel paa veiene idag og i 1913. Men nu viser det sig, at de samme representanter først er med paa en merbevilgning paa 270000 kroner og nu antagelig paa endnu 225000 kroner, altsaa tilsammen henimot en halv million. Jeg syntes, jeg maatte minde om dette, naar man vet, hvordan forholdene er, og man vet, at for hver tusen kroner, som bevilges til dette, blir det mere og mere umulig at faa gode veier. Jeg skulde ha lyst til at minde landrepræsentanterne om en ting til, og det er den økonomiske og finansielle oversigt for 1914. Den viser, naar man tar bevilgningerne procentvis, at der av den samlede statsindtægt er bevilget 0.1 procent til arbeiderbruk- og boligbanken her i landet. Det er det, som man bygger landet op med indad. Det skulde dog være lidt harmoni, lidt fornuft i tingene; men jeg synes nærmest, at al fornuft er banlyst, naar det gjælder militære bevilgninger.

Statsraad Holtfodt: I anledning av hvad der er anført om, at pengene ikke endnu er anvendt og ikke kan anvendes, skal jeg gjøre opmerksom paa, at planerne for disse kommandoplasser, som det er et ganske vidtløftig arbeide at faa færdig, er blit endel forsinket paagrund av alle de ekstraordinære arbeider, som maatte iværksættes ved nøitralitetsvernets indkaldelse. Vi maa huske paa, at besætningerne ikke engang kunde skaffes den nødtørftige underbringelse. Det er grunden til, at ikke arbeidene er sat igang i den utstrækning, som ønskelig kunde være. Nu er imidlertid forholdet det, at planerne ligger fuldt færdige. Man maa ogsaa huske paa, at alle disse penger ikke skal brukes paa den samme fæstning men paa forskjellige fæstninger, hvor arbeidet kan sættes igang

samtidig, saasnart planerne er færdige, hvormed man ogsaa kan faa en økonomisk arbeidsordning ved at man bruker det samme arbeidslag til at gaa fra den ene kommandoplads til den anden med sprængningsarbeider. Den frygt, som er uttalt for, at man her ber om penger, som ikke kan komme til anvendelse, tror jeg derfor er ganske unødig.

Præsidenten (Årstad): Præsidenten vil som representant faa lov til at uttale, at specielt efter den sidste uttalelse fra statsraad Holtfodt vil det næsten være uforsvarlig ikke at gaa med paa den bevilgning, som her er ønsket av forsvarsdepartementets chef.

Votering:

Statsraad Holtfodts forslag, at der til kommandoplasser paa befæstningerne bevilges kr. 225000.00 - bifaldtes med 73 mot 47 stemmer.

De 73 herrer var: Andersen Grimsø, Joakimsen, Ellingsen, Holmesland, Ulstrup, Vassbotn, Otterlei, Kristvik, N. Hestnes, Bøen, Jahren, Årstad, Gjedrem, Braut, Haaland, Rasmussen, Eidem, Pedersen, Erichsen, Galtvik, Inderberg, Schei, Wolden, Bergan, Fjermstad, Syrrist, Barman, Michelet, Hagerup Bull, Spangelo, Ameln, Mowinckel, Næss, Trødal, Bakke, Indrehus, Rosenlund, Myklebust, Lid, Sæim, Mjelde, Skilbred, Løvland, Tveiten, Rik. Olsen, Kopseng, Omholt, Hans Hansen, Gjetmundsen, Lund, Valentinsen, Pramm, Aæn, Gunnestad, Johnson, F. Enge, Nalum, Berg, Godske Nielsen, O. B. Halvorsen, Rustad, Ustvedt, Hovi, Gundersen, Peersen, J. Hestnes, Meyer, Thallaug, Ugland, Eiesland, Sanne, Lindstøl og Gauslaa.

De 47 herrer var: Skaiaa, Kulstad, O. Amundsen, Jacobsen, Ludv. Enge, Sigurdsen, Kragtorp, Moeskau, Bergersen, Gjøstein, Austbø, Foshaug, Gausdal, Bauck, Ribsskog, Buen, Hagerup, Aavatsmark, Stinessen, Blakstad, Jul. Halvorsen, Fretheim, Samuelsen, Sæbø, Svendsbø, Bonnevie, Rinde, Hornsrud, Horgen, Nagel, Bernhard Hanssen, Andr. Hanssen, Ramm, Finstad, K. Amundsen, Aaset, Eftestøl, Sparre, Magnus Nilssen, Chr. Knudsen, Landheim, Castberg, Mjøen, Lappen, Kaddeland, Jenssen og Fløistad.

Fraværende var: Stuevold-Hansen (forf.), Skaar og Konow (syk).

Præsidenten: Den reglementsmæssige tid er forbi. Præsidenten vil foreslaa at sakens videre behandling utstaar til imorgen formiddag kl. 10.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Møtet hævet kl. 14.05.